

JÖNKÖPING UNIVERSITY
School of Health and Welfare

Eftervård för ungdomar på särskilda ungdomshem

En kvalitativ studie av vad som utmärker socialsekreterares eftervårdsarbete

Matea Stanic och Mirela Zubic

Examensarbete termin 6, 15 hp

Kandidatuppsats i socialt arbete

Jönköping University, 2016

Leaving care for young people in secure units

A qualitative study of what characterizes social workers measures in leaving care

Abstract

In this study the aim is to create an understanding of what characterizes social workers measures in leaving care for young people in secure units. The study uses semi-structured interviews as a qualitative data collection method where social workers shared their experiences of working with leaving care for young people in secure units. Based on the interviews, our analysis found three themes that describe what characterize social workers' work. The themes are: Maintain young people's achievements, Resistance in leaving care and Expectations for young people's future. What kind of measures the social workers provided along with what they experienced benefited or hindered their work has been analyzed on the basis of resilience and street-level bureaucracy. With the support of these theoretical perspectives housing, employment, treatment and social network was found to be a part of the social workers' measures to promote young people's chances for an independent living. It was also found that social workers experiences resistance from young people and how they worked with these setbacks. The study also highlights how the social workers' strived to integrate young people back into society.

Keywords: leaving care, young people, resilience, street-level bureaucracy, social workers, institutional care

Sammanfattning

I denna studie är syftet att skapa en förståelse kring vad som utmärker socialsekreterarnas eftervårdsarbete med ungdomar placerade på särskilda ungdomshem. Studien använder sig av semistrukturerade intervjuer som datasamlingsmetod där socialsekreterarna delat med sig av sina erfarenheter och kunskaper. Utifrån intervjuerna har det i analysen gått att urskilja tre teman som beskriver vad som utmärker socialsekreterares eftervårdsarbete. Dessa teman är: Bibehålla ungdomarnas utveckling, Motstånd i eftervården och Förväntningar på ungdomarnas framtid. De olika insatserna som socialsekreterarna lämnar samt de framgångar och motgångar de har erfarenheter av i eftervården har tolkats utifrån resilience och gräsrotsbyråkrati. Med stöd av dessa teoretiska utgångspunkter framkommer områdena boende, sysselsättning, behandling och socialt nätverk, som socialsekreterarna anser främjar ungdomarnas chans att klara sig efter avslutad placering. I studien framkommer även att socialsekreterarna upplever motstånd från ungdomarna och på vilket sätt de bemöter detta. Studien belyser även att socialsekreterarna arbetar med att integrera ungdomarna i det övriga samhället och vilka förväntningar de uppfattar de kan ställa på dessa ungdomar.

Nyckelord: lämnar vård, eftervård, ungdomar, resilience, gräsrotsbyråkrati, socialarbetare, institutionsvård

Tack till

Vi skulle vilja tacka alla intervjupersoner som har deltagit med sina erfarenheter och kloka ord till denna studie, utan er hade detta inte varit möjligt.

Vi vill även tacka vår handledare Sofia Enell, universitetslektor i socialt arbete vid Hälsohögskolan i Jönköping, för hennes stöd och vägledning genom hela processen.

Innehållsförteckning

Abstract	1
Sammanfattning	2
Innehållsförteckning	4
1. Inledning	6
1.2 Syfte och frågeställningar	7
2. Bakgrund	7
2.1 Tvångsomhändertagande	7
2.2 Utslussnings- och eftervårdsprocessen.....	8
2.3 Tidigare forskning	8
2.3.1 Ungdomar som placeras på särskilda ungdomshem.....	9
2.3.2 Upprätthålla förändringar	9
2.3.3 Stödinsatser	9
2.3.4 Övergång från vården till ett självständigt liv	10
2.3.5 Uppföljningsstudier på ungdomar placerade i särskilda ungdomshem	11
2.3.6 Styrkor och svagheter i eftervårdsarbetet	12
2.3.7 Sammanställning av tidigare forskning	13
3. Teoretiska utgångspunkter	13
3.1 Resilience	13
3.1.2 Risk- och skyddsfaktorer.....	14
3.2 Gräsrotsbyråkrati	15
3.3 Sammanställning av teoretiska utgångspunkter	16
4. Metod	16
4.1 Litteratursökning	16
4.2 Urval.....	17
4.3 Datainsamlingsmetod	17
4.4 Analys.....	18
4.5 Studiens kvalitet	19
4.6 Etiska överväganden.....	20
5. Resultat och analys	21
5.1 Bibehålla ungdomarnas utveckling	21
5.1.1. Involvera nätverket.....	23
5.1.2 Främja självständighet.....	24
5.1.3 Främja en meningsfull vardag	25

5.1.4 Att stärka ungdomarna inifrån.....	27
5.2 Motstånd i eftervården.....	28
5.3 Förväntningar på ungdomarnas framtid	30
6. Diskussion	32
6.1 Resultatdiskussion	32
6.2 Metoddiskussion.....	34
6.3 Vidare forskning.....	35
7. Referenslista.....	36
Bilaga 1	39
Bilaga 2	40

1. Inledning

Socialtjänsten är den myndighet där socialsekreterare utreder och bedömer behov av insatser för bland annat målgruppen barn och unga. Socialtjänsten har det yttersta ansvaret för de barn och ungdomar som av någon anledning inte kan tas om hand om i hemmet och kan då placeras utanför hemmet. En placering kan ske antingen enligt Socialtjänstlagen SFS 2001:453 (SoL) som sker på frivillig basis eller enligt Lag om särskilda bestämmelser om vård av unga SFS 1990:52 (LVU) som är en tvångslagstiftning. Vid placering enligt LVU lämnar socialtjänsten en begäran om tvångsvård till förvaltningsrätten som fattar beslut om att omhänderta och placera ett barn eller en ungdom utanför hemmet (Socialstyrelse, 2015).

Samhällsvård för barn och unga, också kallad dygnsvård, omfattas av tre olika placeringsformer (Socialstyrelse, 2015). Placeringen kan ske i form av familjehem, HVB (Hem för vård eller boende) eller särskilda ungdomshem som bedrivs av Statens institutionsstyrelse (SiS) (Vogel, 2012). Familjehem innebär att barnet eller ungdomen bor hos en familj som socialtjänsten utrett som lämplig och är den vanligaste formen av placering. HVB är en institution där barn och unga placeras i öppnare former. Särskilda ungdomshem är en annan typ av institution som bedriver anpassad tvångsvård för de ungdomar som ses som mest problemtyngda inom barn- och ungdomsvården. I de särskilda ungdomshemmen finns det befogenheter som innebär att ungdomarna kan låsas in på grund av beteende och risk för att skada sig själv eller andra (Vogel, 2012). Under året 2014 blev 28 700 barn och unga placerade enligt SoL eller LVU där 9 600 av dessa placerades enligt LVU. Av dessa 9 600 var 10 % placerade på särskilda ungdomshem (Socialstyrelsen, 2015).

Enligt SoL har socialtjänsten ett ansvar att medverka för en gynnsam vistelse för barn och unga i samhällsvård. Vården ska utformas på ett sådant sätt att den stärker ungdomarnas möjligheter att "leva ett självständigt liv" (4 kap. 1§, 6 kap 7§ SoL). Detta betyder att samhället har en skyldighet att ge omhändertagna ungdomar förutsättningar för att leva självständigt efter 18 års ålder. I Sverige har det tidigare inte funnits någon skyldighet i lagen som berör förberedelser och planering för vad som sker när ungdomar lämnar samhällsvården (Höjer & Sjöblom, 2010). Lagändringen kom den 1 april 2008 (5 kap. 1§ SoL) som innebär att socialtjänsten har ansvar för det stöd och hjälp som ungdomarna behöver efter att ha lämnat placeringen. Lagändringen betonar vikten av att ungdomarna får stöd med exempelvis bostad, arbete eller utbildning samt kontakt med sin familj. Lagändringen tyder på ett mer medvetet tänkande kring betydelsen av en god eftervård (Höjer & Sjöblom, 2010). Det som avgör hur det går för ungdomarna, visar forskningen beror på hur bra vård ungdomarna får under sin placering, hur övergången från placeringen till samhället ser ut samt vilket stöd de får efter att ha lämnat vården (Stein, 2006b).

Detta sammantaget gör att man kan ställa sig frågan, på vilket sätt socialsekreterare arbetar med ungdomar som från låst institution kommer ut i samhället för att leva ett "normalt" och självständigt liv? Denna studie kommer därför rikta in sig på hur socialsekreterare upplever arbetet med ungdomar som placerats enligt LVU på särskilda ungdomshem. För att skapa förståelse för socialsekreterarnas roll och villkor i arbetet kommer teorin om gräsrotsbyråkrati

användas som förklaring för socialarbetarnas arbetsförhållanden i direktkontakt med medborgarna samt deras handlingsfrihet (Johansson 2007; Lipsky, 2010). För att få förståelse för socialsekreterarnas eftervårdsarbete och på vilket sätt de kan främja ungdomarnas möjligheter till ett självständigt liv kommer teorin om resilience användas. Teorin förklarar ungdomarnas faktorer som gör det lättare för dem att utvecklas väl trots att de utsätts för allvarliga riskfaktorer (Inger & Borge, 2012; Andersson, 2008).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att undersöka och förstå vad som utmärker socialsekreterarnas eftervårdsarbete med ungdomar som varit placerade på särskilda ungdomshem. Analysen av socialsekreterarnas eftervårdsarbete kommer att utgå ifrån teorin om resilience och gräsrotsbyråkrati.

Frågeställningarna är:

1. Vilka insatser lämnas till ungdomar som varit placerade på särskilda ungdomshem?
2. Vad anser socialsekreterare är framgångar och motgångar i eftervårdsarbetet?

2. Bakgrund

Här nedan presenteras bakgrunden som ska ge en ökad förståelse och inblick för ämnet som studien ska undersöka. I avsnittet redogörs för den lagstiftningen som socialsekreterarna arbetar efter vid tvångsplaceringar, hur särskilda ungdomshem bedrivs samt beskrivning av utslussnings- och eftervårdsprocessen. Vidare kommer en litteraturöversikt inom ämnet presenteras i tidigare forskning.

2.1 Tvångsomhändertagande

De ungdomar som socialtjänsten placerar i särskilda ungdomshem är i de flesta fall omhändertagna enligt LVU (Andreassen & Vinnerljung, 2015). Beslut om ett tvångsomhändertagande fattas av Förvaltningsrätten som socialtjänsten ansöker tillstånd om (4§ LVU). Socialtjänsten kan i akuta fall ta ett så kallat omedelbart omhändertagande (6§ LVU) om det inte går att invänta beslut från Förvaltningsrätten. Därefter måste socialtjänsten ansöka om fortsatt placering inom en vecka, vilket Förvaltningsrätten kan upphäva eller fastställa. Med LVU har socialtjänsten en möjlighet att placera barn och ungdomar utan föräldrarnas samtycke eller utan samtycke från ungdomar, om de är över 15 år (1§ LVU). För ett omhändertagande krävs, utöver avsaknad av samtycke, att missförhållandena hos barn och ungdomar ses som en påtaglig risk för deras hälsa och utveckling. Omhändertagandet kan ske genom 2§ och 3§ LVU, alltså genom en av paragraferna eller båda. Enligt 2§ LVU kan socialtjänsten omhänderta barn och unga om det finns missförhållanden i miljön. Detta innebär bland annat brister i omsorgen och/eller fysisk eller psykisk misshandel (Ponnert, 2007). Enligt 3§ LVU kan socialtjänsten omhänderta barn och unga som har missbruk av beroendeframkallande medel, brottslig verksamhet och/eller annat socialt nedbrytande beteende. Det sociala nedbrytande beteendet kan bland annat vara vistelse i riskmiljöer eller prostitution (Ponnert, 2007).

När tvångsplaceringen har blivit fastställd av Förvaltningsrätten kan ungdomar omhändertagna enligt 2§ och/eller 3§ LVU placeras på särskilda ungdomshem. De särskilda ungdomshemmen bedrivs av Statens institutionsstyrelse (SiS) som är en myndighet som finansieras genom statsanslag men också genom kommunens vårdavgifter för varje placering. SiS bedriver individuellt anpassad tvångsvård som ger vård och behandling till ungdomar med bland annat beteendeproblem, allvarliga psykiska problem, missbruksproblem samt även ungdomar som döms till sluten ungdomsvård (Vogel, 2012). SiS har i nuläget 25 särskilda ungdomshem, med sammanlagt 700 platser överallt i Sverige. Vissa institutioner kan ta emot upp till 50 ungdomar medan andra har platser för tio ungdomar. Ungdomshemmen är kontrollerade och bygger på disciplinära befogenheter, vilket bland annat innebär att institutionerna är låsta och att personal kan tillämpa särskilda befogenheter såsom kroppsvisitering, avskiljning, utlämnande av prover samt kontroll av post¹ (Statens institutionsstyrelse, 2016). SiS (2015) egna statistik visar att 1 304 ungdomar placerades på särskilda ungdomshem under 2015 och 1 283 av dessa var placerade enligt LVU. Utav dessa placerades sex ungdomar enligt 2§, 42 i kombination av 2§ och 3§ LVU, 537 enligt 3§ LVU och 698 enligt 6§ LVU. Det är viktigt att understryka att enbart de ungdomar som är placerade enligt 3§ LVU får vistas på låst eller låsbar avdelning där personal får tillämpa särskilda befogenheter (12§ LVU).

2.2 Utslussnings- och eftervårdsprocessen

Stenström (1998) gjorde en kartläggning av utslussnings- och eftervårdsprocessen för SiS särskilda ungdomshem. Kartläggningen beskriver att utslussning är processen som sker i slutet av en placering på SiS. Utslussningen innebär att ungdomar flyttas från den låsta institutionen till öppnare boendeformer, så som HVB-hem, familjehem eller egna träningslägenheter (SiS, 2014). Om ungdomarna är myndiga i slutet av sina placeringar kan utslussning innebära att de flyttar till en träningslägenhet för att lära sig leva ett självständigt liv (Stenström, 1998). SiS (2014) beskriver att syftet med utslussning är att ungdomarna ska få ett eget boende med eventuellt stöd från personal, en sysselsättning, fritidsintressen samt ett socialt nätverk efter avslutad placering på institutionen. Stenström (1998) uppger vidare i sin kartläggning, att när utslussningen avslutas inleds eftervården som är ett tillägg till utslussningen. Eftervård är den process när ungdomarna är utskrivna från institutionen. I kartläggningen beskriver Stenström att eftervård bör vara individuellt utformat utifrån ungdomarnas behov för att stödja dem efter avslutad samhällsvård. Ett exempel på insatser i eftervården kan vara att ungdomarna tilldelas en kontaktperson från institutionen som hjälper och stödjer dem i vardagen utanför institutionen.

2.3 Tidigare forskning

I följande stycke presenteras nationell och internationell forskning kring de ungdomar som lämnar samhällsvården samt en presentation om studier om eftervård.

¹ Befogenheter så som avskildhet (15c§ LVU), kroppsvisitering (17§ LVU), utlämnande av prover (17§ LVU) och övervakning av brev (19§) regleras även i LVU.

2.3.1 Ungdomar som placeras på särskilda ungdomshem

Ungdomar som placeras på särskilda ungdomshem beskrivs som den mest problemtyngda målgruppen där ungdomarna har omfattande beteendeproblem och en social utsatthet. Det vanligaste problemen bland pojkar är kriminalitet och bland flickor är psykiska problem vanligast. Ungdomar som placeras på särskilda ungdomshem är mellan 12-21 år gamla, där majoriteten är 15-17 år (Vogel, 2012). Majoriteten av ungdomar placerade på institution har redan upplevt en eller flera misslyckade familjehemsplaceringar samt haft många utmaningar och motgångar i livet när de kommer till institutionen. Ungdomar som lämnar och avslutar sin samhällsvård ses som den mest sårbara målgruppen i vårdssystemet på grund av deras upplevelser innan, under och efter vården (Dixon, 2008). Även Stein (2006b) påvisar i sin studie att de ungdomar som avslutar samhällsvården har mycket dåliga livschanser i jämförelse med jämnåriga.

2.3.2 Upprätthålla förändringar

Andreassen (2003) redogör i sin forskningsöversikt gällande institutionsvård för ungdomar, att institutionsvården kan bidra till positiva förändringar men att det är svårare att upprätthålla dessa förändringar efter att ungdomarna lämnat vården. Andreassen uppger att den miljön som ungdomarna skrivs ut till och de insatser som erbjuds, har större betydelse för hur det går för dem än hur det fungerar under vistelsen på institutionen. Därför är det viktigt att ungdomarna får en god eftervård för att kunna upprätthålla de förändringarna som de åstadkommit på institutionen (Stenström 1998; Andreassen 2003; Andreassen & Vinnerljung 2015). Stein (2006b) belyser i sin studie att det som är avgörande för att uppnå bra resultat är sambandet mellan hur bra vården är vid placering, hur bra övergången från placering till samhället är samt vilket stöd ungdomarna får efter att ha lämnat vården.

2.3.3 Stödinsatser

Processen att lämna vården diskuterar Höjer och Sjöblom (2009) i sin studie då de uppger att det inte finns några speciella stödprogram eller detaljerade bestämmelser kring stödet i eftervården för ungdomar i Sverige. Sverige skiljer sig därmed från länder så som England som har utarbetade stödprogram. Höjer och Sjöblom menar att Sverige har ett familjeorienterat perspektiv och att samhället förutsätter att ungdomarna ska återvända tillbaka till sin ursprungsfamilj efter att vården avslutas. Socialtjänsten har som mål att arbeta hem ungdomar vilket blir motsägelsefullt då forskningen visar att de ungdomar som placerats i samhällsvård oftast förlorar kontakten med sin familj. Studien visar även att detta förhållande försvårar deras övergång från vård till ett självständigt liv. Höjer och Sjöblom samt Weitz (2011) menar att staten har tagit beslut att skilja ungdomarna från sina föräldrar för att skydda de mot oacceptabla uppväxtvillkor och därmed tagit ett föräldraansvar för dem. Genom att ta föräldraansvaret medföljer även att samhället ska förbereda ungdomarna för ett självständigt liv.

För att förbereda ungdomarna för ett självständigt liv när de lämnar vården, behöver de erbjudas insatser som är rådgivande, praktiska och sociala (Beihal & Wade 1996; Höjer & Sjöblom 2011). Insatserna kan utformas för stöd i relationer med familjen, boende, arbete och utbildning men även med att uppmuntra ungdomarna samt ge dem förutsättningar för bättre

självkänsla och självkänedom. Höjer och Sjöblom (2010) genomför intervjuer med ungdomar som ska lämna samhällsvården där de efterfrågar stöd efter avslutad placering. Ungdomarna uppger att de känner en osäkerhet och oro kring planering av ekonomin och efterfrågar om stöd för exempelvis hur man betalar räkningar och lägger upp en budget. Ungdomarnas efterfrågan om stöd i boendet handlar om praktiska insatser som innebär att lära sig hur de ska klara sig själva i vardagen. Ungdomarna efterfrågar även sysselsättning som varierar mellan utbildning, praktik eller arbete. Höjer och Sjöbloms (2010; 2011) resultat belyser även att ungdomarna har en bristfällig kontakt med sina föräldrar efter avslutad placering. Det kan bland annat bero på att föräldrarna själva har problem med missbruk och/eller psykisk ohälsa. En del ungdomar uppger i intervjuerna att de fått stöd av den kontaktperson de haft på institutionen efter avslutad placering. De beskriver kontaktpersonen som en vuxen person som ungdomarna kan kontakta om de vill ha stöd eller hjälp. Synen på kontakten och stödet från socialsekreterarna varierade då några ungdomar beskriver att de fått en god kontakt och stöd från sin socialsekreterare medan andra berättar att då ärendet avslutades så avslutades även deras kontakt med socialsekreteraren. Ungdomarna beskriver att socialsekreterarnas roll ofta innebar ett formellt stöd och en informell kontakt vid avslutad placering. Även Matthews och Sykes (2012) genomför intervjuer med ungdomar som lämnat samhällsvården. I deras intervjuer uppger ungdomarna att deras hälsa försämrats efter att de lämnat samhällsvården. Försämringarna har skett på grund av att de känt sig övergivna och ensamma i ett nytt stadiet av livet. Ungdomarna har fått bristande stöd i att hantera olika problem och situationer som kan uppstå i vuxenlivet.

2.3.4 Övergång från vården till ett självständigt liv

Höjer och Sjöblom (2009) uppger att i dagens samhälle har det blivit en längre process att gå från ungdom till vuxen. Med detta menar de att föräldrar i Sverige spelar under en längre tid en betydande roll för ungdomar gällande det ekonomiska, sociala och praktiska stödet. Stödet från föräldrarna ser forskarna som något viktigt vid ungdomarnas övergång till ett självständigt liv. Även Matthews och Sykes (2012) anser att föräldrarna är en betydelsefull källa för ungdomarna att få rådgivning och stöd ifrån. Stödet är till för att ”pusha” och motivera ungdomarna till att ta hand om sig själv. Något bland annat Höjer och Sjöblom (2009) har lagt märke till är den så kallade yo-yo övergången som handlar om att ungdomarna som tar steget ut till ett självständigt liv men har en möjlighet att återvända hem till sina föräldrar när som helst. Ungdomarna får alltså chansen att gå ut och testa vuxenlivet och komma tillbaka till sina föräldrar om det inte går som planerat, exempelvis vid arbetslöshet. Denna övergång uppger Höjer och Sjöblom kan ses som en fas i ungdomarnas liv då de går fram och tillbaka från vuxenlivet och testar på utmaningarna som finns i samhället.

De ungdomar som omhändertas för samhällsvård tillhör den utsatta gruppen som inte alltid kan genomföra yo-yo övergången och därför kan de heller inte testa på vuxenlivet på samma sätt som andra jämnåriga (Höjer & Sjöblom, 2009; 2010). Detta kan enligt Höjer och Sjöblom (2009) bero på att de ungdomar som har placerats i samhällsvård har en kontakt med sina föräldrar som har försvagats under placeringen samt att föräldrarna oftast själva lever i en utsatt situation. Både nationell och internationell forskning (Beihal & Wade, 1996; Höjer & Sjöblom, 2010; 2011; Stein, 2006a) visar att detta bidrar till att vissa ungdomar efter avslutad

placering fått klara sig på egen hand utan praktiskt, ekonomiskt eller känslomässigt stöd som föräldrar kan bistå med. En annan typ av problematik som kan försämra ungdomarnas övergång samt integrering i samhället är att många ungdomar inte slutför sina gymnasiestudier. Denna grupp presterar lägst i skolan jämfört med andra ungdomar. De har lägre betyg och går sällan vidare till högre studier så som gymnasiet eller eftergymnasial nivå (Weitz, 2011). Generellt har det blivit svårare för ungdomar att etablera sig på exempelvis arbetsmarknaden på grund av låg utbildning. Weitz uppger att etableringen blir svårare för de ungdomar som saknar utbildning och stöd från vuxna.

Forskningen (Beihal & Wade, 1996; Höjer & Sjöblom, 2010; 2011; Stein, 2006a; Vogel, 2012) visar även att ungdomar som lämnar vården ofta blir självständiga mycket tidigare än jämnåriga. Redan vid 16-18 års ålder påbörjar de ett självständigt liv medan jämnåriga flyttar hemifrån långt efter 20 års ålder. Dessa ungdomar är därför i behov av förberedelser inför övergångsfasen mellan samhällsvård och självständigt liv. Ungdomarna behöver få möjligheter att gradvis hantera de utmaningar som kan uppkomma vid avslutad placering (Stein, 2006b). I intervjuerna (Höjer & Sjöblom, 2010;2011) uppger ungdomarna oro över att inte veta hur de ska hantera exempelvis sin bostad, ekonomi och sysselsättning. Ungdomarna uttrycker även rädsla för isolering, ensamhet samt avsaknad av känslomässigt och praktiskt stöd i vardagen. Även Weitz (2011) intervjuar ungdomar som har lämnat samhällsvården, där de uttrycker en strävan efter egenkontroll och ett oberoende i vuxenlivet. Weitz beskriver att egenkontroll handlar om att ha kontroll över sin självdefinition och livssituation. Ungdomarna uppger att de har känt sig kontrollerade och styrda när de ville välja sin egen väg att gå. Ungdomarna uppger att de vill göra på sitt egna sätt och har därför sökt ett självständigt liv och möjligheter till självbestämmande. I studien framkommer det att ungdomarna värdesätter egenkontroll högt och därför blev många av dem sårbara överlevare.

2.3.5 Uppföljningsstudier på ungdomar placerade i särskilda ungdomshem

Vogel (2012) följer upp 156 ungdomar som placerats vid särskilda ungdomshem vid två tillfällen. I uppföljningen som sker tre månader efter avslutad placering visar den att det vanligaste planerade stödet var i form av öppenvård. Ungdomarna var då placerade i HVB eller familjehem. Ett år efter placeringen på särskilda ungdomshem, görs den andra uppföljningen som visar att drygt hälften av ungdomarna fortfarande befann sig i någon form av samhällsvård och där en tredjedel av ungdomarna sägs ha bott hemma hos föräldrarna under det året som gått. Det framkommer även att ungdomarna ett år efter utskrivningen har fortsatt problematik inom kriminalitet, skolgång samt en fortsatt psykisk ohälsa. Majoriteten av ungdomarna har inte förändrat sitt umgänge och fåtal uppger att de till skillnad från inskrivning nu umgås ganska mycket med ett umgänge som begår brott och använder narkotika. Shannon (2011) genomför också en uppföljningsstudie av ungdomar placerade på särskilda ungdomshem, där han följt ungdomar placerade mellan 1997 och 2001. Shannon har tittat på problematik vid inskrivning till institutionen, under placeringen samt vad som händer med ungdomarna efter avslutad placering avseende missbruk, kriminalitet och psykisk ohälsa. Under uppföljningarna finner Shannon att pojkar överlag är mer kriminella än flickor medan flickor vårdas mer av psykisk ohälsa och drogproblematik. Både flickor och pojkar som placerats på särskilda ungdomshem återfall i kriminalitet, missbruk och/eller psykisk ohälsa

efter ett, två och tre år, oberoende av ålder. I en annan studie av drygt 700 ungdomar i åldern 13-16 år som placerats på särskilda ungdomshem under 1991, görs en uppföljning när personerna var 25 år eller äldre (Sallnäs & Vinnerljung 2009; även Sallnäs & Vinnerljung 2008). Sallnäs och Vinnerljung finner att pojkar är den grupp som är särskilt illa ute efter placering på särskilda ungdomshem. De använder sig av benämningen ”klara sig” som innefattar att ungdomarna är vid liv efter 25 års ålder och inte har blivit dömda/ suttit i fängelse eller fått rättspsykiatrisk vård, inte blivit inlagda på sjukhus eller blivit tonårsföräldrar. Av denna definition har 14 % av pojkarna i studien klarat sig och 33 % av flickorna. Om man ytterligare skulle kräva att ungdomarna inte blivit lagförda för något brott, har högre utbildningsnivå än grundskola samt inte erhåller ekonomiskt bistånd är det ingen av pojkarna och 15 % av flickorna som varit placerade på särskilda ungdomshem som klarat sig.

2.3.6 Styrkor och svagheter i eftervårdsarbetet

Stenström (1998) har intervjuat institutionspersonal på SiS där det framkommer att de ser flera styrkor i eftervårdsarbetet med ungdomar som lämnar särskilda ungdomshem. En styrka som institutionspersonalen är överens om är att det finns individuella lösningar utifrån varje enskild ungdoms speciella behov. De uttrycker även att eftervården ses som en förlängning och komplettering av behandlingen på institutionen vilket är viktigt för ungdomarna att få. Andra styrkor som framkommer i intervjuerna är att många ungdomar har en fortsatt kontakt med sin kontaktman efter avslutad placering vilket kan bidra till en trygg och kontinuerlig relation. I intervjuerna som Stenström genomför uppges även svagheter med eftervård för ungdomar som lämnar särskilda ungdomshem. Institutionspersonalen uppger att en svaghet är att eftervården kräver mycket personalresurser som i många fall saknas. De uppger även att de särskilda ungdomshemmen finns spridda över hela landet vilket de upplever bidrar till att det blir svårt att bedriva effektiv eftervård för ungdomarna. Institutionspersonalen uttrycker även att en svaghet som behöver uppmärksammas är att kommunerna har rätt till den eftervård som institutionerna erbjuder men att kommunerna kan tacka nej till eftervården eftersom den inte är obligatorisk. Institutionspersonalen uttrycker att ungdomarnas eftervård bör utformas redan i vårdplanen och att socialtjänsten bör ha tid och planering att förbereda mottagandet av ungdomarna när deras vård avslutas.

Vogel (2012) uppger, precis som institutionspersonalen i Stenströms (1998) intervjuer, att det behöver finnas en planering för ungdomars eftervård. Vogel (2012) uppger att det ska finnas planering för när möten ska hållas och vilka insatser ungdomarna ska ha vid vilken tidpunkt. Det är även bra att ha en skriftlig överenskommelse som skrivs på tillsammans med ungdomarna. Vogel belyser vilken av en god planering för eftervården samt ett bra samarbete mellan socialtjänst och institution. Socialtjänstens organisering kring eftervården för ungdomarna skapas av flera aktörer som står för olika delar och dessa delar menar Vogel behöver länkas samman för att eftervården ska fungera. I sin slutsats uppger Vogel att steget ut ur institutionen betraktas som störst när ungdomarna ska ut från en låst miljö och sedan återvända till samhället.

2.3.7 Sammanställning av tidigare forskning

Utifrån tidigare forskning beskrivs ungdomar som placeras på särskilda ungdomshem som en komplex målgrupp där eftervården uppges vara en viktig process att genomgå efter att de avslutar sin placering. Eftervården tycks vara betydelsefull för att ungdomarna ska kunna upprätthålla de förändringar som skett under vistelsen på de särskilda ungdomshemmen. En del forskare har även benämnt insatser som ungdomarna behöver i eftervården och även vad ungdomarna själva efterfrågar. Men trots detta visar uppföljande studier att ungdomar efter avslutad placering återfaller i bland annat kriminalitet, missbruk och har en fortsatt psykisk ohälsa.

3. Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt kommer resilience och gräsrotsbyråkrati att presenteras. Det som är viktigt att nämna är att det råder delade meningar om resilience är ett begrepp, perspektiv eller en teori. En del ser resilience som ett begrepp som bygger på risk- och skyddsfaktorer medan andra ser det som en teoretisk utgångspunkt. I sammanställningen av teoretiska utgångspunkter nedan, beskrivs hur teorierna kommer användas i studien.

3.1 Resilience

Resilience är sedan 1970-talet ett område för bland annat psykologisk och socialpsykologisk forskning där syftet var att få förståelse för bakomliggande faktorer som gör att somliga inte tar skada av svåra påfrestningar de utsätts för (Inger & Borge 2012; Daniel 2008; Stein 2008). Inger och Borge (2012) uppger att det inte finns mycket forskning kring de barn och unga som klarar sig trots den svåra uppväxt de gått igenom. Den forskning som finns har visat att barn och unga trots svårigheter i uppväxten utvecklar så kallat resilience. Resilience beskrivs som ett dynamiskt koncept som ger relevans till området och arbetet för barn och unga (Daniel, 2008).

Resilience översätts till de svenska begreppen motståndskraft och återhämtningsförmåga som innefattar faktorer hos ungdomar som gör det lättare för dem att utvecklas väl, även om de bär på en sårbarhet för psykisk ohälsa eller utsätts för allvarliga riskfaktorer (Inger & Borge 2012; Daniel 2008; Stein 2008; Andersson 2008). Resilience ses som en process som kan ske över lång tid där ungdomar upprätthåller och förbättrar sina beteenden mot allvarliga situationer och upplevelser. Processen gör att ungdomarna på ett tillfredsställande sätt återgår till ett ”normalt” beteende trots situationer som kan utveckla problem eller avvikelser i beteendet. Resilience sker först då när ungdomar visar en anpassning trots de riskfaktorer dem utsätts för och sker när det finns ett samband mellan personen och den riskfyllda miljön. Det finns alltså en koppling mellan ungdomarnas egenskaper och egenskaper i miljön (Inger & Borge, 2012). Resilience är en förmåga hos barn och unga att veta när, hur och var dem ska lägga sin energi för att förbättra saker för en själva (Daniel, 2008).

Stein (2008) har i sin studie forskat kring ungdomar som lämnar samhällsvården för att förstå på vilket sätt de klarar övergången från samhällsvård till ett självständigt liv utifrån teorin om resilience. Det är viktigt att ungdomar får möjlighet till en vändpunkt för att hitta vägen till att

förändra sitt negativa beteende och få en andra chans i samhället. Stein menar att vändpunkten oftast inträffar vid ungdomarnas övergång till att bli vuxen då de får möjlighet till en relation med en partner, sysselsättning och tillgång till stöd från vuxna. Även Andersson (2008) nämner att vändpunkten ska inträffa då ungdomarna ska övergå till att bli vuxna och har därmed en möjlighet till en andra chans. Andersson ger exempel på att ett gott äktenskap, militärtjänst, arbete och utbildning samt vuxenstöd kan skapa vändpunkter i ungdomarnas liv.

Det finns olika faktorer som kan främja resilience hos ungdomar och att stabilitet är en grundsten i detta (Stein, 2008). Ungdomarna behöver uppleva stabila placeringar av god vård för att efter avslutad placering kunna hantera en lyckad utbildning, arbete och boende. Stein förknippar i sin studie att även kontinuitet i vården ger ungdomarna en stabilitet. Andra faktorer som stärker ungdomens resilience är att den får en positiv självbild, identitet, självkänedom, självkänsla och kontroll över sitt eget liv. Daniel (2008) nämner dessa faktorer som interna kvaliteter som även innefattar känsla av trygghet och upplevd egenförmåga. De externa kvaliteter inom resilience kan vara att ha ett fungerande socialt nätverk där bland annat familj och vänner ingår. Ungdomen behöver ha åtminstone en förtroendefull relation med någon signifikant vuxen eller en trygg anknytning till åtminstone en förälder. Även positiva upplevelser av skola och utbildning kan ge ungdomen en möjlighet till inläring av ny kompetens och utveckling (Stein 2008; Daniel 2008; Weitz 2011). Förutom att skola ger en chans till integrering i samhället ger det också en möjlighet till att skapa nya relationer och befinna sig i en miljö där ungdomarna lär sig sociala färdigheter. Det är även betydelsefullt att ge ungdomarna tillfälle att delta i fritidsaktiviteter som kan leda till nya vänner och möjligheter vilket ses som är en faktor i att främja resilience hos ungdomen. Att ge ungdomarna möjligheter och verktyg för att kunna planera, hitta problemlösningar och lära in kompetenser är också faktorer för att främja resilience hos ungdomar (Stein, 2008). Planeringsförmågan ses som en annan viktig faktor för att främja ungdomarnas resilience där det underlättar för ungdomarna att rikta in sig på det positiva livsloppet som exempelvis bra val i relationer, utbildning och arbete (Andersson, 2008). För att ungdomarna ska bli självständiga i sitt vuxenliv är det viktigt att de även får lära sig färdigheter så som personlig hygien, kost och hälsa, ekonomi, matlagning och städning men också social kompetens med att hantera formella och informella relationer (Stein, 2008).

3.1.2 Risk- och skyddsfaktorer

Som nämnt ovan är risk- och skyddsfaktorer inom resilience faktorer som motverkar och främjar ungdomars möjligheter att klara sig. Almqvist, Broberg och Tjus (2003) uppger att en riskfaktor inte automatiskt innebär en ökad risk för exempelvis psykisk ohälsa och har sällan en avgörande betydelse. Men två eller flera riskfaktorer ökar risken markant och utsätter barn eller unga mer. Riskfaktorer kan uppstå i familjeförhållanden där det finns fattigdom, om familjen erhåller ekonomiskt bistånd, har låg utbildning eller har en svag anknytning till arbetsmarknaden. Andra riskfaktorer är missbruk och/eller psykisk ohälsa samt om ungdomarna har utsatts för våld eller övergrepp under uppväxten (Andersson, 2008). Föräldraskapet är oftast en avgörande riskfaktor vad avser barn eller ungas utveckling och psykisk ohälsa. Bristande föräldraskap kan bero på en otrygg anknytning, inte tillräckligt med

intellektuell stimulering och bristande barnuppfostran. Andra riskfaktorer som kan påverka den unge är om föräldrar har psykisk ohälsa och/eller missbruk, bråk mellan föräldrarna samt skilsmässor (Almqvist et al, 2003; Inger & Borge, 2012). Även föräldraförmågan kan vara en riskfaktor om det handlar om omsorgsbrister och försummelse i ungdomarnas uppväxt. Riskfaktorer kan även vara miljöer utanför familjen som exempelvis platser som har tillgång till droger och som präglas av kriminalitet (Andersson, 2008). Skolan ses även som en miljö där riskfaktorer kan framkomma. Dessa riskfaktorer kan uppstå om ungdomarna inte trivs i skolan, har låg kunskapsnivå och har haft flera motgångar samt om deras umgänge har problem och en tidig debut till narkotika och alkohol (Almqvist et al, 2003).

Skyddsfaktorer är egenskaper som minskar sannolikheten eller risken för ett visst utfall (Andersson, 2003). Det som kännetecknar skyddsfaktorer är att de medverkar till en gynnsam utveckling vid risker i ungdomarnas liv. Skyddsfaktorn interagerar med riskfaktorn vilket alltså innebär att faktorerna är betydelsefulla för varandra för att de ska ha en mening (Höjer & Sjöblom, 2011). Skyddsfaktorer definieras som barn eller ungdomars olika motståndskrafter (Almqvist et al, 2003) och är en annan benämning för resilience (Höjer & Sjöblom, 2011). Ungdomar har individuella skyddsfaktorer som hjälper de att bemästra motgångar och svårigheter i livet. Dessa individuella faktorer kan vara social kompetens, självförtroende och godmodigt temperament. En bra anknytning till en eller båda sina föräldrar är en skyddsfaktor om föräldrarna håller ihop familjen, ger ordning och skapar en känsla av sammanhang som ger barn och unga en trygghet och ett hopp om en bättre framtid. Skola är också en skyddsfaktor, där det finns tydliga normer och regler, där ungdomar uppmärksammas för positiva handlingar och är en plats där ungdomarna kan känna en tillhörighet till (Andersson, 2008). Skyddsfaktorer utanför familjen kan exempelvis vara mor- och farföräldrar, släktingar, granne, lärare eller annan vuxen person i barn eller ungdomars liv (Almqvist et al, 2003).

3.2 Gräsrotsbyråkrati

Den amerikanska termen street-level bureaucracy, som på svenska översätts till gräsrotsbyråkrati, myntades av statsvetaren Lipsky i en artikel från 1969. Utifrån idéerna som lades fram i artikeln utarbetade Lipsky fram en teori om gräsrotsbyråkrater. Denna teori används för att förklara den yrkesgrupp och de arbetsförhållanden som ställs inom den offentliga organisationen (Johansson, 2007). Lipsky (2010) definierar gräsrotsbyråkrater som offentligt anställda tjänstemän som har direktkontakt med medborgarna i sitt arbete och i det har en handlingsfrihet i utförandet av sina arbetsuppgifter. Teorin är riktad till yrkesgruppen som jobbar inom den offentliga organisationen så som till exempel lärare, polis, domare eller socialarbetare. Inom varje myndighetsorganisation finns en hierarki där varje skikt har olika funktioner och uppgifter och där gräsrotsbyråkrater befinner sig på det lägsta skiktet. Detta innebär att gräsrotsbyråkrater belastas både från medborgarna och överordnade högre i organisationen. Gräsrotsbyråkrater ställs inför en balansgång mellan att tillgodose medborgarens behov och samtidigt beakta formella lagar, regler och resultat som överordnade vill se. Det är främst organisationen som gräsrotsbyråkraten arbetar i som bestämmer över relationen mellan gräsrotsbyråkraten och klienten. Detta menar Lipsky kan ses som

svårigheter i att följa organisationers policy och regler och samtidigt kunna vara flexibel, likabehandlande och behjälpliga i arbetet med att se varje medborgare som en egen individ.

Gräsrotsbyråkratens arbete utmärks av att de gör individuella tillämpningar av generella regler och direktiv. Detta innebär att de arbetar med situationer som är för komplexa och dynamiska för att kunna appliceras på formella regler och instruktioner. Arbetet kräver därför en stor improvisationsförmåga och sunt förnuft. Arbetsituationen kan i vissa fall även kräva en mänsklig dimension som kräver omdömesförmåga (Johansson, 2007). Johansson tar upp gräsrotsbyråkraternas handlingsfrihet och beskriver att det innefattar möjligheter för dem att göra egna bedömningar, men att friheten är begränsad. Kriterier för denna typ av handlingsfrihet är även att ha möjligheter till att ifrågasätta, ta ställning till och/eller omdefiniera klientens krav och problem. Den sortens handlingsfrihet kan tänkas finnas hos en socialsekreterare. Detta gör att handlingsfriheten är nödvändig för gräsrotsbyråkraten. Svårigheterna med handlingsfriheten menar Johansson kan i gräsrotsbyråkratens arbete ses som svårt att kontrollera, dels för att de arbetar med människor vilket är svårt att övervaka och dels har de en komplicerad arbetsituation som försvårar bedömningen av prestationsförmågan. Handlingsfriheten för socialsekreterarna är en aspekt att notera eftersom det kan finnas svårigheter i den dubbla rollen som de ställs på dem. Den dubbla rollen uppger Johansson är en roll gräsrotsbyråkraten är ensam om att ha inom organisationen eftersom de har tillgång om uppgifter om klienterna och samtidigt kunskap om organisationens möjligheter. Detta menar Johansson kan ställa kvar på deras relation.

3.3 Sammanställning av teoretiska utgångspunkter

I denna studie kommer resilience att användas för att få förståelse för hur samtliga ungdomar inte tar skada av svåra påfrestningar som de utsätts för i livet. Teorin om gräsrotsbyråkrati kommer att användas som ett komplement för att få förståelse för socialsekreterarnas roll och handlingsfrihet i eftervårdsarbetet med ungdomar som lämnar särskilda ungdomshem. I denna studie är gräsrotsbyråkrater i yrkesgruppen socialsekreterare viktiga, eftersom de i sitt arbete med barn och ungdomar fattar beslut och ger insatser till ungdomar efter avslutad placering.

4. Metod

Studien har genomförts utifrån en kvalitativ semistrukturerad intervjustudie. I detta avsnitt beskrivs tillvägagångssätt samt motiveringar kring de val som gjorts i denna studie. Det kommer även föras diskussion kring hur vissa metodval ha kunnat påverka resultatet i studien samt resonemang kring studiens kvalitet och etiska överväganden.

4.1 Litteratursökning

Vid första litteratursökningen användes sökorden: leaving care och young people. Datasökningsdatabaserna som användes var SocINDEX, Google Scholar, SwePub och Avhandlingar.se. Sökorden leaving care och young people gav sammanlagt 199 sökträffar i SocINDEX, 3 sökträffar i Avhandlingar.se, 1100 sökträffar i Google Scholar och 19 sökträffar i SwePub. Vid sökning av dessa ord gav sökträffarna oss en ohanterlig mängd artiklar och därför kombinerades sökorden leaving care och young people på olika sätt med: aftercare, care

leavers, institutial care, eftervård, resilience och särskilda ungdomshem för att koncentrera sökträffarna. Vid urval av sökträffar valdes lämpliga avgränsningar så som exempelvis årtal.

För att sortera mängden sökträffar så lästes artiklarnas titel och abstrakt igenom för att se vilka artiklar som var relevanta för ämnet. De relevanta artiklarna lästes i sin helhet igenom för att få en djupare bild av innehållet. Artiklarnas referenslistor studerades för att få fram fler referenser inom området samt fördjupning inom kända forskare för området. Litteratursökningen gav många sökträffar men eftersom studiens syfte var inriktad på eftervård för ungdomar som lämnar särskilda ungdomshem, fanns det begränsat antal artiklar om området. Många av artiklarna som kom fram vid litteratursökningen var studier på eftervården för barn och ungdomar som lämnar placeringar från foster- och familjehem.

4.2 Urval

Utifrån studien valdes ett målinriktat urval. Denna urvalsmetod handlar om att strategiskt välja ut deltagare som är relevanta utifrån frågeställningarna (Bryman, 2011). Ett målinriktat urval ställer krav på att de personer som ska intervjuas ska kunna ge värdefull information, något som inte alltid är enkelt att genomföra (Jakobsen, 2007). Vi ställdes inför val av vilka personer som besitter den kunskap som behöves för att besvara vårt syfte och frågeställningar. Socialsekreterare valdes som yrkesgrupp då en del av deras arbetsuppgifter är att arbeta med ungdomars eftervård efter avslutad placering, vilket också gör att de besitter den kunskap och erfarenheter studien efterfrågar. Kriterier för urvalet av socialsekreterare var att de skulle ha erfarenheter av flera placeringar på särskilda ungdomshem och gärna en påbörjad eftervårdsprocess med minst en ungdom under det senaste året. För att få kontakt med socialsekreterarna togs först en mailkontakt med chefer på socialtjänsten inom området barn och unga i olika kommuner. Sammanlagt kontaktades åtta kommuner med respektive chef och utifrån dem fick vi sedan svar via chefen eller socialsekreteraren om de hade möjlighet att delta. Som tidigare nämnts sker placeringar på särskilda ungdomshem relativt sällan då familjehemsplaceringar är den placering som är vanligast och därför uppfyllde en del kommuner inte studiens urvalskriterier. En del kommuner hade inte haft placeringar på särskilda ungdomshem på lång tid och en del kommuner som kontaktades hade även stor personalomsättning vilket bidrog till att socialsekreterarna saknade erfarenheter och kunskap som efterfrågades utifrån urvalet. De socialsekreterare som hade möjlighet att delta och som uppfyllde kriteriet var sex personer men av dessa deltog endast fem i studien. Den sjätte personen deltog inte på grund av sjukskrivning. Med dessa socialsekreterare bokades sedan intervjuer in där tid och plats bestämdes. Vid kontakten med socialsekreterarna skickades även ett informationsbrev (se bilaga 1) ut. Samtliga socialsekreterare hade socionomexamen och hade mellan 3-22 års erfarenhet inom arbetet med barn och unga. En del socialsekreterare arbetade med både utredning och insatser medan andra enbart arbetade med uppföljningar av redan beviljade insatser.

4.3 Datainsamlingsmetod

För att få förståelse för socialsekreterares erfarenheter valdes semistrukturerad intervju som datainsamlingsmetod. Detta för att ta del av deras erfarenheter av eftervård av tvångsplacerade ungdomar på särskilda ungdomshem. Ahrne och Eriksson-Zetterquist (2015) menar att genom intervjuer med ett antal personer som är delaktiga i en viss social miljö får

man insikt om de förhållanden som finns i denna miljö. Intervjuer är därför ett sätt att samla kunskap om sociala förhållanden, människors upplevelser och känslor. Bryman (2011) uppger att det som utformar en semistrukturerad intervju är att intervjuguiden har frågor som tillhör övergripande teman. I regel följs intervjuguiden men det finns en flexibilitet och frihet att kunna ändra ordningen på frågorna eller lägga till frågor utifrån vad som sägs under intervjun. Databearbetningsprocessen påbörjades med att utforma och skapa en intervjuguide (se bilaga 2). Utifrån syfte och frågeställningar utformades teman och därefter formulerades intervjufrågor till respektive tema. Inspirationer av tratteknik valdes för att utforma intervjuguiden. Davidson och Pantel (2011) beskriver att tratteknik handlar om i vilken ordning frågorna ställs och hur de ställs. Intervjun börjar med öppna frågeställningar där intervjupersonerna har möjlighet att besvara frågorna på ett friare och personligare sätt. För att få mer förståelse kring vissa frågor valdes att skapa följdfrågor för att intervjupersonen skulle specificera sina svar mer. De första frågorna i intervjuguiden är inte kopplade till studiens syfte men skapades för att inleda själva intervjun och för att få information om intervjupersonerna. Intervjuerna varade mellan 30-60 minuter. Jacobsen (2007) uppger att kontexten under intervjun är viktig där intervjupersonerna ska befinna sig i sin naturliga miljö vilket bidrar till mer naturliga svar. Därför genomfördes intervjuerna i denna studie på socialsekreterarnas arbetsplats. Alla intervjuer spelades in via mobiltelefon för att kunna behålla fokus på intervjun och lättare kunna ställa följdfrågor. Brinkmann och Kvale (2009) uppger att inspelning av intervju skapar en frihet under intervjun då fokus kan ligga på vad intervjupersonen berättar samt ger möjlighet att återigen lyssna på vad som har sagts efter intervjutillfället. Båda författarna närvarande vid intervjuerna och valde att inleda hälften var. I början av intervjun klargjordes rollerna för vem som skulle leda intervjun och detta val gjordes för att intervjupersonerna inte skulle behöva dela uppmärksamhet på båda två utan kunde fokusera på en person.

4.4 Analys

Vi har inspirerats av Graneheims och Lundmans (2004) beskrivning av innehållsanalys. De beskriver att innehållsanalys innebär bland annat att läsa igenom den transkriberade texten upprepande gånger, för att öka känslan av helheten. Utifrån frågeställningarna ska man sedan välja ut meningsbärande enheter, alltså meningar eller fraser som innehåller relevant information. Den omgivande texten tas med för att sammanhanget ska kvarstå. Graneheim och Lundman uppger att enheterna sedan ska kortas ner i för att bli mer preciserande men ändå bevara hela innehållet. De nedkortade meningarna kodas och grupperas i kategorier som återspeglar det centrala budskapet i intervjuerna. Dessa kategorier utgör det viktigaste innehållet. Slutligen ska man enligt Graneheim och Lundman (2004) formulera teman, där det möjliga innehållet i intervjuerna framgår.

Studiens databearbetning påbörjades genom att transkribera de inspelade intervjuerna genom att skriva ner dem i en löpande text. På var sitt håll lästes den transkriberade texten flera gånger och därefter valdes meningsbärande enheter ut. Efter det arbetades kategorier fram på var sitt håll. När vi hade fått iordning på kategorierna hade vi sammanlagt 12 kategorier med tillhörande underkategorier. Utifrån dessa kategorier växte liknande mönster och meningar fram vilket utformade fyra teman. I samband med detta togs citat och omgivande text fram

inom varje tema speglades mot studiens syfte och frågeställningar för att säkerställa relevansen. Under skrivandets gång bearbetades de fyra teman ytterligare, vilket bildade tre slutliga teman där ett tema har tillhörande underkategorier. De slutliga temana var Bibehålla ungdomarnas utveckling, Motstånd i eftervården och Förväntningar på ungdomarnas framtid. Det har inte varit en linjär process då teman tagits fram, då de har diskuterats och sedan omarbetats om.

4.5 Studiens kvalitet

Bryman (2011) beskriver att i kvalitativ forskning finns det olika infallsvinklar på hur kvaliteten i en studie kan bedömas, till skillnad från kvantitativ forskning där det talas om reliabilitet och validitet. Bryman menar att eftersom kvalitativ forskning är av en mer beskrivande karaktär finns det andra kvalitetskriterier så som överförbarhet, pålitlighet, trovärdighet och en möjlighet att styrka och konfirmera som bör tillämpas. Dessa redovisas i följande stycke.

Bryman (2011) beskriver att *överförbarheten* i en kvalitativ studie handlar om hur väl en studies resultat går att generalisera till andra individer eller grupper inom samma område. Dock kan det finnas svårigheter i att generalisera resultatet för en kvalitativ studie, då denna forskning fokuserar på ett djupgående resultat, baserat på färre antal respondenter. Bryman menar då att detta kriterium kan vägas upp genom att forskaren i studien utförligt beskriver den kultur som undersökningsområdet berör, med avsikt att kunna se om resultatet går att applicera på en annan kontext. Utifrån att intervjupersonerna var få i studien går det inte att uttala sig om att studiens resultat går att överföra till en annan kontext. Däremot framkom det i studien att det finns en god sammanstämning mellan de enskilda intervjupersonernas svar samt att alla intervjupersoner hade socionomutbildning och goda kunskaper inom området som stämmer överens med forskningsläget. Detta sammantaget kan tyda på att en enad bild har framtagits gällande de insatser som erbjudits i eftervården. Däremot framkom det att det är relativt få ungdomar som placerats på särskilda ungdomshem vilket kan bidra till att intervjupersonerna har få ärenden att basera sina svar på.

Kvalitetskriteriet *pålitlighet* beskriver Bryman (2011) handlar om hur väl studien beskrivs och redovisas genom hela forskningsprocessen samt hur resultatet har arbetats fram. Detta för att andra ska kunna bedöma studiens kvalitet. I studien kan kriteriet för pålitlighet tänkas uppnå då läsare kan se alla val som tagits i studien gällande litteratursökningar, urval, datainsamlingsmetod samt hur resultatet har bearbetats och analyserats. Däremot har intervjupersonerna beskrivits sparsamt för att försäkras om att inte bryta mot etiska principer i anonymiteten.

Trovärdighet bygger på hur väl forskarens tolkningar och beskrivningar stämmer överens med de svar som respondenterna har gett (Bryman, 2011). Utifrån intervjuerna har studien försökt lyfta fram en nyanserad bild av de svar som angavs för att skapa flera dimensioner utav det som intervjupersonerna själva har belyst i intervjuerna. Studiens tillvägagångssätt för att öka trovärdigheten har också varit att intervjupersonerna får tillgång till resultatet när studien är färdig.

Möjlighet att styrka och konfirmera innebär att forskaren försöker säkerställa att denne inte medvetet låtit personliga värderingar och teoretisk inriktning påverkat utförandet av och slutsatserna från en undersökning (Bryman, 2011). Studien har strävat efter att alltid använda sig av ett objektivt synsätt samt att vara medveten om egna åsikter och personliga värderingar. Detta har varit en svårighet eftersom det inte går att vara helt objektiv i sin forskning.

4.6 Etiska överväganden

Ahrne och Svensson (2015) beskriver etiska principer som är viktiga att tänka på i sin studie. Dessa principer är informerat samtycke, nyttjandekravet och konfidentialitetskravet. Informerat samtycke innebär att deltagarna i studien ska informeras om studiens syfte samt om det frivilliga deltagandet och att intervjupersonen kan avsluta intervjun när den vill. Nyttjandekravet handlar om att de personuppgifter som samlas in under intervjun endast används i studiens ändamål och får inte användas på ett sådant sätt som kan påverka den enskilde. Ahrne och Svensson beskriver att konfidentialitetskravet innebär att de uppgifter intervjupersonerna lämnar inte kan identifieras av utomstående i studien.

För att uppfylla informerat samtycke skickades informationsbrev ut till respektive intervjuperson där information om studiens syfte och genomförande av beskrevs. I brevet fanns även information om det frivilliga deltagandet det vill säga att intervjupersonen kan avsluta intervjun när den vill. I början av intervjuerna upprepas informationen för att vara tydlig mot intervjupersonerna. Nyttjandekravet uppfylldes genom att i informationsbrevet informera om att insamlad data från intervjupersonerna bara skulle användas i studien. Detta gjordes även i början av intervjuerna. Konfidentialitetskravet medförde i studien mest etiska överväganden på grund av att ingen närmare beskrivning av könsfördelning har gjorts för att det skulle medföra att konfidentialitetskravet inte går att uppfylla. Socialsekreterarna i studien avidentifierades även genom att namnge dem efter nummer (socialsekreterare 1-5). I studien nämns inte heller namn eller benämningar på specifika insatser inom olika områden som varje kommun kan erbjuda, detta för att inte kunna identifiera de kommuner som deltagit i studien.

5. Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras resultaten från intervjuerna utifrån teman som kunde urskiljas. I slutet på varje tema förs en analys utifrån de teoretiska utgångspunkterna resilience och gräströtsbyråkrati i förhållande till vad som framgån i intervjuerna. Studiens teman är: Bibehålla ungdomarnas utveckling, Motstånd i eftervården och Förväntningar på ungdomarnas framtid. Intervjupersonerna är anonyma och benämns i resultatet som socialsekreterare 1-5.

5.1 Bibehålla ungdomarnas utveckling

Temat kommer presentera socialsekreterares erfarenheter av att arbeta med eftervård för ungdomar som lämnar särskilda ungdomshem. Dels genom att urskilja områden som de tyckte var viktiga att stödja ungdomarna i och dels vad de uttryckte ungdomarna efterfrågade i eftervården.

I intervjuerna beskrev socialsekreterarna ungdomar som lämnar särskilda ungdomshem som en komplex målgrupp. Ungdomarna behövde enligt socialsekreterarna placeras på låst institution för att de inte skulle kunna klara av öppnare former av behandling eller vård och för att de var farliga för sig själva eller för andra på olika sätt. De uttryckte att det var viktigt att tidigt börja arbeta med planeringen för hur eftervården skulle se ut när ungdomarna kom hem. Flera socialsekreterare uppgav att syftet med eftervården var att stötta ungdomarna i att upprätthålla de förändringar som gjorts på institutionen efter avslutad placering. Alla socialsekreterare uppgav under intervjuerna att det riktiga arbetet med ungdomarna påbörjas när de lämnat institutionen och kommit tillbaka till de övriga samhället. En socialsekreterare beskrev varför eftervården var en viktig process efter att ungdomen lämnar samhällsvården:

Alltså man måste ju bibehålla den utvecklingen som ungdomen har gjort på behandlingshemmet, så de inte faller platt. De har kommit långt men de är inte klara när de lämnar behandlingshemmet. (Socialsekreterare 1)

Socialsekreterarna menar att eftervården är ett sätt att bibehålla den utveckling som ungdomarna har åstadkommit på det särskilda ungdomshemmet. De menar att ungdomarna har kommit en bit i rätt riktning, men att eftervården är en viktig del för att kunna upprätthålla förändringar i beteendet och även i övriga samhället. Vidare uppgavs i från intervjuerna att alla socialsekreterare bekräftade att det inte fanns några riktlinjer eller rutiner kring vilka insatser som alltid beviljades eller erbjöds för ungdomen i eftervården. De uppgav också att det heller inte fanns några givna arbetssätt eller strukturer för hur eftervården alltid skulle se ut för ungdomarna. Några socialsekreterare beskrev att insatserna i eftervården var individuella och bedömdes utifrån vilka behov som finns kvar hos ungdomarna efter avslutad placering. En socialsekreterare beskrev detta såhär:

Vi har olika insatser som vi kan erbjuda och dem tittar vi på allihop när vi ska slussa ut en ungdom liksom, tänker jag. Sen är ju tanken att kommunen ska kunna erbjuda alla sortens insatser för att matcha alla behov, men sedan är ju

verkligheten kanske inte alltid att man har den insatsen. Då får man försöka trolle lite och hitta insatser någon annanstans eller skräddarsy lösningar. Det är väldigt olika. (Socialsekreterare 3)

Även då socialsekreterarna uppgav att insatserna bedömdes utifrån individuella behov, och att riktlinjer och rutiner saknades, kunde ändå fyra områden urskiljas från intervjuerna. Dessa områden var nätverk, boende, sysselsättning och behandling.

Stein (2008) nämner olika typer av faktorer som kan främja resilience hos ungdomar som lämnar samhällsvården och ska ta steget in i ett självständigt liv. Stein uppger att stabilitet är en grundsten i att ungdomarna sedan kommer få en lyckad utbildning, arbete, boende och att kunna hantera dessa saker efter avslutad placering. Stein förknippar även stabilitet med att ungdomar får en kontinuitet i deras liv. I intervjuerna framkom det att socialsekreterarna tidigt börjar planera hur eftervården ska se ut och vilka insatser som ska lämnas när ungdomarna avslutar sin placering. Planeringen för eftervården kan förstås som åtgärder för att ungdomarna ska få en stabilitet och kontinuitet genom att det finns en planering och struktur för hur det kommer se ut för dem efter att de lämnat samhällsvården. Utifrån detta kan socialsekreterares arbete bidra till faktorer som främjar ungdomars resilience. Om socialsekreterarna inte har en struktur och stabilitet samt en klar planering av eftervården kan detta ses som en riskfaktor för att ungdomens resilience motverkas. Förutom att det blir en osäkerhet för ungdomarna att lämna placeringen och inte vara förberedd för vad som ska ske, kan detta i fortsättningen bidra till att ungdomarna kommer ha svårt för att finna kontinuitet och stabilitet i utbildning, arbete och boende (Stein, 2008).

Handlingsfrihet innebär att socialsekreterare har möjlighet er till att göra egna bedömningar i sitt arbete (Lipsky, 2010). I intervjuerna framkom det att socialsekreterarna använder sin handlingsfrihet genom att de gjorde individuella bedömningar utifrån ungdomarnas behov. Socialsekreterare (3) uttryckte att de kunde "trolle lite och hitta insatser... eller skräddarsy lösningar". Citatet kan förstås utifrån att socialsekreterarna har frihet att göra individuella bedömningar och utifrån dem skräddarsy insatser som passar ungdomarnas behov. Denna handlingsfrihet är nödvändig för socialsekreterarna då dessa ungdomar är en komplex målgrupp som är i behov av olika stödinsatser. Att gruppen är komplex kan tänkas bero på att ungdomarna har olika bakgrund och problematik med missbruk, kriminalitet samt psykisk och fysisk ohälsa. Detta kan i sin tur leda till att det blir svårt för socialsekreterarna att utföra samma typ av eftervård för alla ungdomar och därför behöver eftervården vara individuellt baserad. Utifrån detta behöver socialsekreterarna handlingsfrihet i sitt yrke med ungdomar för att kunna finna lämpliga insatser och för att insatserna i sin tur ska kunna tillgodose behovet som ungdomarna har under en längre tid. Utifrån intervjuerna har det kunnat urskiljas fyra områden som socialsekreterarna uppgav att de arbetade med i eftervården. Detta kan tolkas som att ungdomarna trots olika typer av problematik är i behov av liknande insatser i eftervården och därför lämnar socialsekreterarna insatser inom dessa områden.

Johansson (2007) uppger att det sunda förnuftet används i komplexa och dynamiska situationer som gräsrotsbyråkraten ställs inför i sitt arbete med medborgarna. Han menar att

arbetet kräver en stor improvisationsförmåga och sunt förnuft. Ungdomar som avslutat placering ses som en utsatt målgrupp och därför kan detta bidra till att komplexa situationer uppstår. Utifrån intervjuerna kan socialsekreterare tänkas använda det sunda förnuftet när de erbjuder ungdomarna insatser i eftervården. Att alla medborgare har rätt till att få hjälp i att upprätthålla ett arbete, inkomst, boende samt en familj, kan utifrån det sunda förnuftet förklara att alla individer mår bra utav.

5.1.1. Involvera nätverket

I intervjuerna uppgav alla socialsekreterare att de i eftervården la stor vikt på ungdomarnas nätverk, genom att de involverade dem så mycket som möjligt. Detta för att ungdomarna skulle få en relation och stöd från sitt nätverk men också för att involvera dem så att risken för ny placering minskade. Socialsekreterarna uppgav att det därför var viktigt att ha en tät dialog med ungdomarna och deras familjer. Några socialsekreterare uppgav att ett exempel på att engagera ungdomarnas nätverk vara genom en säkerhetsplan, med ursprung i Signs of safety², som beviljades i socialnämnden. De beskrev att vid planeringen av säkerhetsplanen kunde även professionella involveras så som skola, psykiatri, polis och fältsekreterare. En av socialsekreterarna beskrev säkerhetsplanen på följande sätt:

Ja, det är jättehäftigt och det har funkat väldigt bra. Det har gjort att vi ibland t.ex. inte behöver placera men det kan ju också vara ett alternativ för när man kommer hem från sin placering. (Socialsekreterare 4)

Säkerhetsplanen beskrevs i intervjuerna som ett arbetssätt för att stötta upp ungdomarna när de kom tillbaka till övriga samhället. Socialsekreterarna beskrev att det sociala nätverket som deltog vid planeringen av säkerhetsplanen samarbetade med varandra för att skydda ungdomen från nya risker i beteende och miljö samt vara där för att stödja ungdomen i vardagen. Socialsekreterarna uppgav även att en del ungdomar behövde stöd i sin familj med att upprätta en bättre relation mellan dem. Vid sådana tillfällen kunde socialsekreterarna bevilja insatser i form av familjebehandling, där behandlare kunde arbeta med relationer, konflikter och hantering av olika situationer. Flera socialsekreterare uppgav att en del ungdomar som lämnade vården, enbart hade ett fåtal personer kvar i sitt nätverk. De kunde då erbjuda ungdomarna kontaktperson eller kontaktfamilj med syfte att stötta dem på olika sätt.

I intervjuerna uttryckte socialsekreterarna att de arbetade och stöttade ungdomarna med att få ett fungerande nätverk. Nätverket är en av de externa kvaliteter som Daniel (2008) uppger ska främja resilience hos ungdomar som lämnar samhällsvården. Daniel menar att genom att ha ett fungerande nätverk, där bland annat familj och vänner ingår, ökar detta skyddsfaktorerna. Almqvist, et al. (2003) uppger att föräldraskapet är en utgörande riskfaktor som avser barnens utveckling. En otrygg anknytning till föräldrarna och föräldrar som har psykisk ohälsa och/eller missbruk samt förekommande bråk i familjen ses som riskfaktorer. Utifrån dessa riskfaktorer inom resilience kan insatser i form av familjebehandling kopplas, då

² Signs of safety bygger på att stärka och stabilisera barn och ungas situation tillsammans med familjen. Konceptet är utformat för att socialsekreterarna ska genomföra en riskbedömning genom att bedöma risker och skydd som finns i ungdomarnas vardag (Signs of safety, 2015).

socialsekreterarnas insatser kan förbättra och stärka att ungdomarnas relation till sina familjer förbättras. Socialsekreterarnas arbete kan därför vara ett sätt att stärka ungdomarnas resilience då de försöker involvera ungdomarnas nätverk. Vikten av att arbeta med ungdomarna och deras familjer ses som stor, då behandlare kan stötta och ge dem verktyg i att hantera konflikter och situationer som uppstår mellan dem.

Andersson (2008) och Stein (2008) uppger att det är viktigt att ungdomarna har någon signifikant vuxen eller trygg anknytning till någon för att kunna vända sig till för att be om hjälp eller stöd. Socialsekreterarna uppgav i intervjuerna att inte alla ungdomar de arbetat med hade relationer kvar i sitt nätverk som kunde stödja dem efter avslutad placering. Något som tidigare forskning också har visat (Höjer & Sjöblom 2011; Stein 2008) är att detta försvårar deras övergång från vård till ett självständigt liv då de inte får något vuxenstöd. Övergången försvåras på grund av att vuxenstödet ses som en faktor till att främja resilience hos ungdomar. Stein (2008) samt Andersson (2008) uppger därför att socialsekreterarna behöver hjälpa ungdomarna att hitta nya personer som kan stödja dem. Att socialsekreterare erbjuder insatser i form av kontaktperson eller kontaktfamilj kan ses som ett sätt bygga ett nätverk till ungdomarna som saknar dessa relationer och vuxna personer i sitt liv. Dessa insatser kan bidra till att ungdomarna får andra viktiga vuxna som de kan rådfråga och få stöd av. Om ungdomar inte får stöd i sina relationer med sitt nätverk, kan det ses som en riskfaktor för ungdomarna eftersom de då kan mista sitt nätverk. Vad som kan tänkas motverka resilience kan vara att relationen mellan ungdomen och familjen inte går att reparera eller förbättra, då ungdomarna sedan länge inte haft kontakt. Socialsekreterarnas arbete i eftervården kan motverka resilience om inte andra vuxna kan involveras för att stödja ungdomen. Socialsekreterarna uppgav att de i dessa fall kunde erbjuda ungdomarna kontaktperson eller kontaktfamilj.

5.1.2 Främja självständighet

Flera socialsekreterare som deltog i intervjun beskrev att de ungdomar som lämnar vården oftast var vid 18 års ålder och ville ha hjälp med vart de skulle ta vägen när placeringen avslutats. Socialsekreterarnas erfarenheter var att ungdomarna inte ville tillbaka till sina familjer utan ville ha ett eget boende. En av socialsekreterarna resonerade såhär:

Är de över 18, så tycker vi inte att de ska hem. De ska ha ett eget liv tänker jag. För det mesta så är det inte bra hemma heller. Då ska de ha ett eget. (Socialsekreterare 1)

Socialsekreterarna uppgav att de ungdomar som var vid 18 års ålder eller äldre brukade efterfråga eget boende och att få stöd med exempelvis ekonomi, budget och hushållssysslor. Några av socialsekreterarna uppgav att när ungdomarna ville flytta till egen lägenhet, så gjordes en planering upp för vad ungdomarna behövde ha stöd med i sin nya bostad för att lära sig bo självständigt. En socialsekreterare beskrev hur ett team kunde stödja ungdomen i vardagen på följande sätt:

Då är det ju teamarbete med våra behandlare och det går ju ungefär på ett år kan man säga som detta pågår. Under första tredjedelen så jobbar man fem dagar i veckan och så är det tillsyn på helger. Sen kanske man släpper på tillsynen den andra tredjedelen, så att de är mer självständiga och ute i egen sysselsättning. I sista delen är ju att se att det faktiskt funkar. (Socialsekreterare 5)

Här beskrev socialsekreteraren erfarenheter kring hur en process att flytta till eget boende kan se ut för en ungdom. Socialsekreteraren beskrev att insatsen sker i tre delar och uppgav att under den första tiden arbetar behandlare tillsammans med ungdomen kring frågor så som försörjning, hushållssysslor samt betalning av räkningar. Socialsekreterares arbete var sedan att följa upp om stödet fungerade och om det inte fungerade, gjordes en kartläggning för att se över vilka andra behov som behövde tillgodoses. I andra delen uppgav socialsekreteraren, minskade tillsynen och stödet trappades ner för att ungdomen skulle bli mer självständig. I sista delen försökte socialsekreterarna vara en kontakt ungdomen kunde ta om det var något den funderade kring. Socialsekreterarna uppgav att syftet med sådana insatser var att säkerställa att ungdomen klarar av att ta hand om lägenheten för att därefter ta över lägenhetens kontrakt. Dessa insatser i eftervårdsarbetet uppgav socialsekreterarna pågick i ungefär ett års tid.

Steins (2008) studie beskriver att vägen till att göra förändringar i ungdomars negativa beteende utifrån resilience kan vara att ge ungdomar en andra chans i samhället. Vändpunkten kan då uppnås genom ett eget boende och en chans till ett självständigt liv (Andersson, 2008). I intervjuerna framkom det att socialsekreterarna arbetar med att bemöta ungdomarnas efterfrågan om att få bo i en egen lägenhet. Socialsekreterarna arbetade med att ge stödinsatser till ungdomarna i eftervården så att de fick kunskaper om hur de klarar av ett eget boende. Därefter trappades stödet ner för att ungdomarna själva skulle få testa på ett självständigt liv. Dessa insatser som socialsekreterarna erbjöd kan vara ett sätt att stärka ungdomarnas resilience i arbetet för att få dem självständiga. Utifrån insatserna i form av boendestöd kan ungdomarna förberedas för ett steg in i vuxenlivet och början till ett eget liv. Då får även ungdomarna möjlighet till en andra chans och en vändpunkt i livet.

Stein (2008) uppger att praktiska färdigheter så som ekonomi, matlagning och städning är något som ungdomar behöver få kunskaper om för att klara sig efter avslutad placering. Stein beskriver att dessa färdigheter bidrar till att ungdomarna blir självständiga. Vad som då kan motverka och hämma resilience hos ungdomar utifrån socialsekreterarnas arbete, kan vara att ungdomarna inte får tillräckligt med stöd i boendet. Om socialsekreterarna inte erbjuder detta praktiska stöd kan det bidra till att ungdomarna inte får kunskaper och färdigheter för att kunna leva ett fortsatt vuxet och självständigt liv. Om ungdomen inte kan upprätthålla en egen lägenhet kan detta i slutändan leda till att ungdomen blir vräkt och hemlös.

5.1.3 Främja en meningsfull vardag

Utifrån intervjuerna konstaterade flera socialsekreterare att en sysselsättning för ungdomarna var betydelsefull och att det var viktigt att de hade en plats att gå till varje dag.

Socialsekreterarnas erfarenheter var att ungdomarna ville ha hjälp med sysselsättning i olika former och att många ungdomar såg sysselsättning och inkomst som en viktig del i att bli vuxen och självständig. En av socialsekreterarna beskrev detta:

Många vill ha hjälp med sysselsättning. Sysselsättning är både arbete och skola eller både och. Att de vill ha hjälp med en fungerande skola om de inte haft de tidigare eller någon form av praktik. (Socialsekreterare 2)

Socialsekreterarna beskrev att ungdomarna som sökte stöd för att få en sysselsättning ville ha det i form av utbildning, praktik eller arbete. En socialsekreterare berättade om dennes erfarenheter av ett ärende där en ungdom redan hade avslutat sina studier under tiden ungdomen varit placerad på ett särskilt ungdomshem. Då hjälpte socialsekreteraren till på olika sätt för att upprätta en praktikplats åt ungdomen. Andra socialsekreterare uppgav att även de arbetade med att upprätta praktikplatser för att de tyckte det var en bra väg för ungdomarna att få ett vikariat eller anställning. En socialsekreterare resonerade kring att ungdomarna har en sysselsättning på vardagarna och beskrev:

...när personen i fråga känner sig självständig. Alltså den har en sysselsättning som är värdefull för den. Om det så är praktik, jobb, skola eller vad det än är. Att den upplever att det funkar, att den har ork till det. För oftast så har man inte det på samma sätt när man har ett bagage. När man vet att det är från måndag till fredag, så funkar det. Sedan lördag till söndag är det helg. Basic, basic. Då har man nog kommit någon vart. (Socialsekreterare 5)

Socialsekreterarna uppgav att värdefull sysselsättning är en viktig faktor i att ungdomarna ska kunna uppnå självständighet. Socialsekreterarna uppgav även att de stävar efter att ge ungdomarna en "vanlig" vardag, där de arbetar på vardagarna och på helgerna är de lediga. Socialsekreterarna uttryckte att om ungdomarna åstadkommit dessa rutiner i vardagen har de gjort ett bra eftervårdsarbete där de befann sig i ett självständigt och självförsörjande liv.

Stein (2008) uppger att genom att ungdomar får en god skolgång och ett arbete, främjas resilience hos dem. Detta kan förstås då skola och arbete kan ge en större chans att komma in i det övriga samhället och även självförsörjning som är en faktor som bidrar till självständighet (Höjer & Sjöblom, 2009). Här kan resilience förstås utifrån att socialsekreterarna arbetar med att stötta ungdomarna i att få en sysselsättning genom antingen praktik, utbildning eller arbete. De hjälper ungdomarna i kontakt med arbetsmarknaden för att upprätta en praktikplats som kan ge möjligheter till ett vikariat eller anställning. Utifrån detta stöd kan resilience främjas hos ungdomar då socialsekreterarna uppgav att även ungdomarna ser sysselsättning som en viktig del i att bli vuxen och självständig. För att främja resilience är det viktigt att ge ungdomarna praktiskt stöd för att lära sig hur de ska få ihop en normal vardag (Stein 2008; Höjer & Sjöblom 2009). Ungdomen behöver få stöd i hur de ska erhålla en praktikplats och får kunskap om vad som förväntas av dem på arbetsmarknaden. De behöver få möjligheter och erfarenheter för att få rutiner, vilket riktar sig in på ett positivt livslopp för bra val i framtiden (Stein 2008; Andersson 2008).

Almqvist, et al. (2003) beskriver att skolan är en skyddsfaktor för ungdomar där de kan känna en tillhörighet samt att det finns tydliga normer och regler i miljön. I skolgång och vidareutbildning beskrev socialsekreterarna att de hjälpte och stöttade ungdomen i eftersom de ser detta som en chans att få ett arbete. Utifrån socialsekreterarnas intervjuer kan stödet i skolgången ses som en skyddsfaktor som främjar resilience och gör det lättare för ungdomarna att fortsättningsvis klara ett självständigt liv. Daniel (2008) och Weitz (2011) uppger att sysselsättning ger en chans till en etablering i samhället.

5.1.4 Att stärka ungdomarna inifrån

Socialsekreterarna uppgav att de erbjöd ungdomarna fortsatt stöd för exempelvis missbruk och psykisk ohälsa genom samtalskontakt med beroendemottagning eller psykiatri. Socialsekreterarna uppgav att de då hjälpte ungdomarna i kontakten med de olika aktörerna men var själva inte dem som utförde insatsen. En annan insats som flera socialsekreterare uppgav att de använde sig av i eftervården var kommunens öppenvård i form av behandling. Socialsekreterarna beskrev att öppenvårdens stöd kunde anpassas utifrån ungdomarnas behov. Flera socialsekreterares erfarenheter var att de stöttade ungdomarna i att arbeta med sig själv. En socialsekreterare resonerade:

Att lyfta ungdomen och att verkligen stärka deras självbild. Alltså då tror jag att halva kampen är vunnen. För det handlar mycket om självbild. Självbilden är jätte viktigt och kan man få en positiv självbild där man känner att man verkligen kan klara av och tror på de. (Socialsekreterare 4)

Flera socialsekreterare uppgav att det var viktigt att ungdomarna arbetade med sig själva och byggde upp bland annat en bra självkänsla och självförtroende. De uppgav att de även arbetade med att göra ungdomarna delaktiga då deras erfarenheter var att denna faktor bidrog till att eftervården blev bra. En socialsekreterare beskrev ett exempel utifrån detta:

Han har ju alltid varit med på banan, han har alltid haft utrymme att säga vad han vill, vad han behöver och om det går bra eller dåligt. Och det har ju gått bra har han sagt, det har ju varit på hans villkor hela tiden och då har vi varit med honom. (Socialsekreterare 3)

Socialsekreterarna uppgav att de arbetade med delaktighet genom att ungdomarna skulle få stöd i att själva kunna bestämma och påverka sina liv. De beskrev också delaktigheten i att ungdomarna själva vågar ta beslut och att uppmuntra dem att tro på sig själva. Socialsekreterarnas erfarenheter var att delaktighet var en viktig faktor för att ungdomarna skulle klara sig i livet.

Stein (2008) beskriver att ungdomarna behöver positiv feedback för att stärka deras självkänsla och självbild. Genom att uppmuntra ungdomarna i att tro på sig själva och se positiva förändringar genom hela processen. Individuella faktorer så som självkänedom,

självkänsla och självförtroende är faktorer som kan främja ungdomars resilience i att bemästrar motgångar och svårigheter i livet (Stein 2008; Andersson 2013; David 2008). I intervjuerna framkom det att socialsekreterarna arbetade på olika sätt med att öka ungdomars självbild, självkänsla och att de berömde ungdomarna i de framgångar som görs i eftervårdsprocessen. Detta genom att socialsekreterarna lämnade insatser i form av behandling för att ungdomen skulle få stöd i att arbeta med sig själv. Som tidigare nämnt är det praktiska stödet i form av sysselsättning och boende viktigt vilket även är insatser som ungdomarna själva efterfrågar. Men det även viktigt att stötta ungdomarna i sig själva och stärka de inre kvaliteter i ungdomarna som Daniel (2008) uppger främjar resilience. Om socialsekreterarna inte lämnar insatser till ungdomarna i form av behandling kan det bidra till att ungdomarna återfaller i sitt missbruk, kriminalitet eller psykisk ohälsa, vilket kommer motverka resilience. Resilience kan även motverkas om ungdomen inte får stöd i att arbeta med sina inre kvaliteter. Det kan bidra till att ungdomarna inte litar och tror på att de kommer klara sig fortsättningsvis.

Flera socialsekreterare uppgav att de gav ungdomarna möjligheter till egna val och utrymme att själva tycka och tänka kring sina liv. Denna delaktighet samt de insatser som socialsekreteraren erbjuder ungdomarna kan utifrån resilience förstås genom att socialsekreteraren på olika sätt förbereder dem i att dels vara säkra på sig själva och dels ge ungdomarna redskap i att kunna resonera över de val samt beslut som kan tänkas uppstå i framtiden. Dessa faktorer kan tänkas vara viktiga att arbeta med för att ungdomarna ska bygga upp ett självförtroende och en förmåga att klara av ett självständigt liv. Detta är något som kan förklaras med att socialsekreterare i eftervårdsarbetet främjar resilience hos ungdomarna. Detta då en inkomst kan bidra till att ungdomen inte behöver erhålla till exempel ekonomiskt bistånd eller annat bistånd.

5.2 Motstånd i eftervården

I detta tema presenteras socialsekreterares erfarenheter av hur och på vilket sätt de bemöter motstånd när eftervården ska inledas efter avslutad placering.

Som tidigare nämnt så uppgav flera socialsekreterare att de såg eftervården som ett betydelsefullt stöd för att ungdomarna ska få stöd i de behov de har efter avslutad placering. Men socialsekreterarna uppgav att ungdomarna ibland uttryckte en annan bild. En socialsekreterare uppgav att ungdomarna ibland visade en annan sida där de uttryckte bland annat följande:

De flesta vill ha hjälp, men många är ofta ambivalenta inför vad de vill ha hjälp med. Man får föra en dialog och diskussion med dem. (Socialsekreterare 2)

Flera socialsekreterare berättade att vissa ungdomar hade svårt att uttrycka vad de ville ha hjälp med i eftervården. Deras erfarenheter var att dessa ungdomar var ambivalenta i om de ville ha hjälp eller inte från socialtjänsten. Socialsekreterarna beskrev att det kunde handla om att ungdomarna inte ville ha någon kontakt med socialtjänsten och ville då bli av med dem.

Socialsekreterarnas erfarenheter var att ungdomarna såg behov med samtalskontakt eller att hitta lägenhet och sysselsättning. Detta menade socialsekreterarna kunde bero på:

*Det finns ju de som har total avsky mot oss på alla sätt, som inte vill ha någonting...
Det är totalt förståeligt att inte vi känns trygga när vi har omhändertagit denna ungdom i alla år. (Socialsekreterare 5)*

Socialsekreterarna beskrev att ungdomarna uttryckte att de kände motvilja för socialtjänsten och socialsekreterarna. Genom att ungdomarna var ambivalenta för stödet som erbjöds och att en del ungdomar uttryckte motstånd mot socialtjänsten förklarade socialsekreterarna kunde bero på att ungdomarna kände en stark motvilja för socialtjänsten tvångsplacerat dem i flera år. Socialsekreterarna uttryckte en förståelse för denna motvilja genom att skapa en förklaring till beteendet där flera socialsekreterare uppgav en känsla av att de hade skadat relationer med ungdomarna på grund av omhändertagandet. Dock uppgav socialsekreterarna att omhändertagandet varit med anledning att skydda ungdomarna från att skada sig själv eller andra. En socialsekreterare berättade om en ungdom som hade följande mål:

Det största målet för ungdomen är ju att bli av med mig, det säger jag ju, det är ett jättebra mål. Men hur kommer vi dit? Hur ska vi göra då? (Socialsekreterare 1)

Flera socialsekreterare uppgav i intervjuerna att många ungdomar vill bli av med dem även om socialsekreterarna såg att ungdomarna var i behov av stöd. De uppgav att även om detta motstånd fanns från ungdomarna, försökte de bemöta och föra en dialog med dem. Socialsekreterarna berättade att de kunde bemöta motståndet genom att hitta andra aktörer som kunde utföra uppdraget medan de hade ansvaret över ärendet och insatserna. Vid sådana situationer fanns det ingen direkt kontakt mellan socialsekreteraren och ungdomen. Socialsekreterarna beskrev att de arbetade med att motivera ungdomarna till att ta emot hjälp i eftervården, för att de såg behov som behövde tillgodoses. I intervjuerna uppgav flera socialsekreterare att deras mål med eftervården också var att ungdomarna inte längre skulle behöva socialtjänsten. De beskrev även att målet med arbetet var att ungdomarna inte skulle fastna i att socialtjänsten alltid fanns där utan att de skulle bli självständiga individer.

I intervjuerna framkom det att vissa socialsekreterare beskrev svårigheter i att skapa en fungerande relation tillsammans med ungdomarna på grund av deras motstånd mot socialtjänsten och socialsekreterarna. Denna dubbla roll i relationen beskriver Johansson (2007) som en roll som gräsrotsbyråkraten har. Gräsrotsbyråkraten har å ena sidan uppgifter om klienten och å andra sidan kunskaper om organisationens begränsningar och möjligheter, vilket skapar den dubbla rollen. Den dubbla rollen uppstår då socialsekreterarna har befogenheter att tvångsomhänderta ungdomen ifall de bedömer att ungdomen är fara för sig själv eller andra (2§ & 3§ LVU). Socialsekreterarna följer då lagar för att skydda ungdomarna men tvingas göra detta mot ungdomarnas vilja. I intervjuerna berättade socialsekreterarna att deras erfarenheter var att detta påverkat deras relation med ungdomarna då bland annat tryggheten i relationerna försvunnit. Brist i tryggheten kan till viss del tänkas förklara den motstånd ungdomar känner inför myndigheten. Utifrån detta kan frågor om tillit, förtroende

och öppenhet ställas i förhållande i relationen till arbetet som socialsekreterarna har med ungdomarna. Att socialsekreterare ska få en relation med dessa ungdomar kan tänkas kräva en enorm bearbetning och mognad från dem för att kunna förstå varför de omhändertagits även då socialsekreteraren gjort detta för att skydda dem.

Socialsekreterarna uppgav även att detta motstånd kunde användas för att motivera ungdomarna till att ta emot stöd. De beskrev att ungdomarna kunde ha målet att bli av med socialtjänsten och utifrån målet krävdes att ungdomarna skulle ta emot stödet. Det stöd som erbjuds ungdomarna när de lämnar vården är frivilliga vilket innebär att ungdomarna kan samtycka till insatserna eller inte. Johansson (2007) beskriver att gräsrotsbyråkratens arbete kräver improvisationsförmåga och sunt förnuft samt att det inte alltid går att arbeta utefter formella regler och instruktioner. Att socialsekreterarna använde ungdomarnas motstånd som motivering till att ta emot stöd kan kopplas till deras improvisationsförmåga och även att de använder sin handlingsfrihet för att möta upp ungdomarna där de befinner sig. Deras improvisationsförmåga kan även kopplas till att socialsekreterarna tog ett steg tillbaka och fann andra professionella som kunde utföra insatserna för att stödja ungdomarna. Socialsekreterarna hade i dessa fall huvudansvaret för insatsen men andra aktörer utförde den. Om ungdomar vill ta emot stöd men inte från socialtjänsten kan det vara nödvändigt för socialsekreterarna att agera på detta vis och därför ses handlingsfriheten som en viktig del i socialsekreterarnas arbete. Detta gör att socialsekreterarna tänker utanför de regler samt instruktioner som finns och utgår från ungdomarnas behov och på vilket sätt socialsekreterarna kan hjälpa dem att bli tillgodosedda. Vid sådana tillfällen kan det förstås på vilket sätt socialsekreterarna kan använda sin handlingsfrihet i eftervårdsarbetet.

5.3 Förväntningar på ungdomarnas framtid

Detta tema handlar om socialsekreterarnas erfarenheter kring hur det har gått för ungdomarna som lämnat samhällsvården och hur de har klarat sig i livet. Temat belyser även flera socialsekreterares resonemang kring hur mycket det går att förvänta sig av ungdomar som varit med om motgångar i sitt liv.

I intervjuerna uppgav samtliga socialsekreterare vikten av att ungdomarna har en fungerande plats i samhället och kan upprätthålla en relation med någon och bilda en familj trots motgångarna i uppväxten. En socialsekreterare gav exempel på framgång i en lyckad eftervård kan vara när denne träffar ungdomarna efter några år:

Jag kan tycka att lyckat är, när jag träffar dem efter några år på gatan och de berättar att de har ett eget liv, kanske har en familj, skaffat barn eller har jobb. Det tycker jag är lyckat. Eller jag hade en som till och med började läsa på högskolan och det tycker jag är lyckat. Han hade det jättesvårt, en jättesvår uppväxt. Då blir man själv glad. (Socialsekreterare 1)

Socialsekreterarna uttryckte att det är viktigt att ungdomarna har en värdefull vardag och trivs i det sammanhanget de befinner sig i. De belyste även att en positiv förändring hos

ungdomarna var när de inte längre utsatte sig själva eller andra för risker. Dock framkom det i intervjuerna att långt ifrån alla ungdomar får ett bättre liv efter avslutad placering. Socialsekreterarna uppgav att det inte går att försäkra sig om att alla ungdomar kommer få en värdefull sysselsättning, kan ta hand om sin egen bostad eller inte faller tillbaka i sina gamla riskfyllda beteenden. Socialsekreterarna uppgav att det var svårt att veta vilka förväntningar de kan ha på hur dessa ungdomar kommer klara sig i livet. En av socialsekreterarna resonerade kring ovanstående såhär:

Det är en svår fråga för det är ju så olika mellan vad ungdomar kommer att klara av, man kanske inte alltid kan förvänta sig att ungdomen kommer ha ett sådant liv som man tänker sig, med fungerande jobb 8-5 och ett familjeliv. (Socialsekreterare 2)

Det som framkom i intervjuerna var socialsekreterarnas erfarenheter om att det inte går bra för alla ungdomar som lämnar institutionen och att det är olika vad ungdomarna klarar av. Riskfaktorer som kan göra att ungdomarna kan falla tillbaka i gammalt beteende är om de erhåller ekonomiskt bistånd, har en låg utbildning eller är arbetslösa Andersson (2008) eller vistas i kriminella miljö där även narkotika kan vara tillgänglig (Almqvist, et al., 2003). En riskfaktor innebär inte automatiskt en ökad risk för exempelvis psykisk ohälsa men om ungdomar har fler riskfaktorer än skyddsfaktorer, har de lägre chans att klara sig (Almqvist, et al., 2003). De nämnda riskfaktorena kan kopplas till att de hämmar och motverkar resilience hos ungdomarna. Ungdomarna kommer tillbaka till de övriga samhället och kommer på nytt i kontakt med riskfaktorer som påverkar dem negativt. Även fast de får hjälp i eftervården så kan tidigare upplevelser i barndomen och nya motgångar i livet medföra att de inte utvecklar den resilience som krävs för att klara sig självständigt (Andersson 2008; Almqvist, et al., 2003). Riskfaktorena som nämns kan vara en förklaring till vad som bidrar till att vissa ungdomar inte klarar sig bra efter att de lämnat samhällsvården. Men frågan man kan ställa sig är varför vissa ungdomar som lämnar samhällsvården lyckas anpassa sig positivt trots de riskfaktorer de utsätts för? Andersson (2008) uppger att skyddsfaktorer är egenskaper som minskar risken för ett visst utfall och medverkar till en gynnsam utveckling. Resilience som kan vara en annan benämning för skyddsfaktorer (Inger & Borge, 2012), är en förmåga att veta när, hur och var ungdomen ska lägga sin energi för att förbättra saker för sig själv (Daniel, 2008). För att motverka riskfaktorer och främja resilience behöver ungdomarna få stöd i att bland annat ha en meningsfull sysselsättning, en bostad och ett socialt nätverk. I tidigare teman har det framgått att dessa områden är några av de förutsättningarna för att ungdomarna ska klara sig. Det är betydelsefullt för ungdomarna att få praktiskt och emotionellt stöd för att lära sig att klara sig själva. Detta kan socialsekreterarna arbeta med genom att förbereda ungdomen och motverka misslyckanden samt återfall. Socialsekreterarna behöver utreda vilket stöd ungdomarna är i behov av och på vilket sätt de kan bemöta dessa behov.

6. Diskussion

I avsnittet förs en diskussion kring resultatet kopplat till studiens syfte och frågeställningar samt till studiens bakgrund. Vidare presenteras en reflektion och diskussion kring studiens metod samt förslag på vidare forskning inom ämnet.

6.1 Resultatdiskussion

Syftet med uppsatsen var att undersöka vad som utmärker socialsekreterarnas eftervårdsarbete med ungdomar som varit placerade på särskilda ungdomshem. Vi var bland annat intresserade av vilka insatser som socialsekreterare lämnat till dessa ungdomar. I resultatet har det framgått att de insatser som lämnas i eftervården kan vara olika då socialsekreterarna gör individuella bedömningar utifrån vad ungdomarna har för behov. Socialsekreterarna uttryckte att de bland annat kunde ”skräddarsy” insatser. I resultatet kunde ändå fyra olika områden urskiljas och dessa var nätverk, boende, sysselsättning och behandling. För att stärka ungdomarnas nätverk kunde bland annat insatser i form av familjebehandling, kontaktperson eller kontaktfamilj lämnas. Boendet innefattade insatser i form av praktiskt stöd i boendet för att ge ungdomarna färdigheter i att kunna bo själv. Socialsekreterarna uppgav att sysselsättning kunde innefatta bland annat stöd i utbildning och fortsatt skolgång samt kontakter på arbetsmarknaden för att få en praktikplats. Socialsekreterarna beskrev att de även arbetade med att stödja ungdomarna i att upprätta rutiner och planering av sin vardag. Insatser i form av behandling lämnades till ungdomar som hade problem med missbruk och/eller psykisk och fysisk ohälsa. Inom behandling kunde även ungdomarna få stöd i att arbeta med sig själv genom att förbättra sin självkänsla, självförtroende samt få kontroll över sitt liv.

Studien undersökte även vad socialsekreterarna ansåg var framgångar och motgångar i eftervårdsarbetet. I resultatet framkom det att socialsekreterarna ansåg att motgångar i eftervårdsarbetet var när ungdomarna uttryckte ambivalens och motstånd för stödet och hjälpen från socialtjänsten. Socialsekreterarnas erfarenheter av det ambivalenta beteendet, var att det kunde handla om att ungdomarna inte visste vad för stöd de var i behov av, att de inte ville ha något med socialtjänsten att göra och ville bli av med dem. Socialsekreterarna kunde ändå bemöta det ambivalenta beteendet och motståndet, genom att föra en dialog och diskussion tillsammans med ungdomarna. Socialsekreterarna uttryckte att de hade en förståelse för ungdomarnas reaktioner då det var socialtjänsten som omhändertagit dem. Socialsekreterarna reflekterade över att de hade en sårbar relation med vissa ungdomar på grund av detta, även om det i grunden har handlat om att skydda ungdomarna från att skada sig själva. I resultatet framkommer det att socialsekreterarna ansåg att de främjade eftervårdsarbetet om de tidigt planerade och strukturerade upp eftervården för ungdomen. Socialsekreterarna uppgav att delaktighet har varit en viktig del och en framgångsfaktor i eftervårdsarbetet. Att ungdomarna får utrymme till att tycka, känna och berätta uppgavs som en framgångsfaktor. Många socialsekreterare uppgav att framgång är när ungdomarna upplever att det fungerar och att de har ork, eftersom de har varit med om svåra uppväxter och upplevelser i livet. Socialsekreterarna ansåg även att framgång i eftervården var att träffa ungdomarna efter ett par år och att ungdomen då hade en meningsfull sysselsättning samt var självförsörjande och självständiga i ett eget boende och klarade sig utan socialtjänsten. En del

socialsekreterare uttryckte även att de tyckte framgång vara när ungdomarna fått en familj och skaffat barn.

Utifrån resultatet ser vi svårigheter och motgångar i socialsekreterarnas arbete med att bygga upp en relation med ungdomarna som blivit tvångsplacerade. Vi har många gånger funderat över hur det har varit möjligt för socialsekreterarna att motivera och skapa delaktighet samt öka självkänsla tillsammans med ungdomarna i sitt eftervårdsarbete då socialtjänsten genom LVU tagit ungdomarna ifrån sitt sammanhang, sina vänner och familj. Stein (2006b) betonar betydelsen av eftervården och att den är avgörande för ungdomarnas framtid efter avslutad placering. Utifrån empirin kan vi se att socialsekreterarna anser att framgång i eftervården är att motivera ungdomarna till att ta emot stöd och låta ungdomarna vara delaktiga i planeringen av eftervården. Efter en tvångsplacering där ungdomarna inte varit delaktiga, tänker vi att det är betydelsefullt att i eftervården samverka tillsammans med dem. Socialsekreterarna kan inte förvänta sig att ungdomarna är som sina jämnåriga eftersom ungdomarna i denna målgrupp har sämre livschanser i framtiden (Stein 2006b; Vogel 2012). Samhället har skiljt ungdomarna från det övriga samhället och då också tagit över ett föräldraansvar för dem, vilket betyder att socialtjänsten har ett ansvar för att förbereda dessa ungdomar inför ett självständigt liv (Höjer & Sjöblom, 2009). De behöver få praktiskt och emotionellt stöd som för andra jämnåriga är en självklarhet. Studiens resultat kan tyda på att det i eftervårdsarbetet är betydelsefullt att inkludera ungdomarna tillbaka till det övriga samhället igen genom till exempel arbete, skola och boende för att de inte ska känna sig annorlunda. Ungdomarna behöver därför stöd från socialsekreterares insatser för att på olika sätt kunna främja ungdomarnas självförsörjning och självständighet.

Weitz (2011) skriver i sin avhandling om egenkontroll som handlar om att ha kontroll över sin självdefinition och livssituation. Weitz uppger att ungdomarna strävade efter egenkontroll som kunde synliggöras i ungdomarnas berättelser om att lämna samhällsvården och att bli vuxen. Weitz beskrev att flera ungdomar uppgav att de hade känt sig kontrollerade och uttryckte att de behövde utrymme och möjligheter till att ta självständiga beslut. I resultatet har vi kunnat se att en del insatser som beviljas i eftervården från socialsekreterarna kan tolkas som kontroll och övervakning. Ett exempel på detta är när en socialsekreterare beskrev boendeinsatser som erbjöds ungdomarna där tillsyn var en del i insatsen som utfördes varje dag. Socialsekreterarna beskrev att tillsynen sedan successivt minskade om ungdomarna skötte sig i det egna boendet. Genom att verkställa tillsyn kan detta tänkas vara en typ av övervakning, för socialsekreterarna att se om ungdomarna klarar sig, vilket även minskar ungdomarnas egenkontroll över sitt liv. Ett annat exempel som socialsekreterarna nämner är säkerhetsplanen som tyder på kontroll och övervakning på ungdomarna eftersom det är en insats som de själva inte efterfrågar. Insatsen är till för att skydda och kontrollera att ungdomen inte utsätts för nya risker som kan bidra till att den behöver placeras på nytt. Detta kan förstås utifrån att socialsekreterarna har behov av att kontrollera och övervaka ungdomarna, eftersom socialtjänsten har det yttersta ansvaret för att ungdomar ska växa upp under goda förhållanden och få en gynnsam utveckling. Socialtjänsten har även ett ansvar för att skydda och stödja ungdomar som riskerar att utvecklas ogynnsamt (2kap. 1§ SoL).

Kontrollen kan då förklaras genom att socialsekreterarna genomför tillsyn för att se om ungdomarna sköter sig i de egna boendet. Dock minskar detta på ungdomens egenkontroll över sitt liv och sin självständighet.

6.2 Metoddiskussion

I början av forskningsprocessen var syftet att göra en studie utifrån socialsekreterares och institutionspersonalens erfarenheter i utslussning och eftervården för ungdomar som avslutade sin placering på särskilda ungdomshem. Med undersökningen tänkte vi intervjua institutionspersonal och socialsekreterare för att ta del av deras ansvar och samarbete i eftervården. Vår tanke från början var att först intervjua fem socialsekreterare och fem institutionspersonal. När vi kontaktade institutionscheferna fick vi dock inte någon respons. Detta gjorde att vi tog beslutet att enbart intervjua socialsekreterares erfarenheter i eftervårdsarbetet. För att vi skulle få ut relevant information vid intervjuerna tog vi beslutet att göra vissa begränsningar i urvalet. Vi valde att intervjua socialsekreterare som hade goda kunskaper och flera års erfarenhet inom eftervårdsarbetet med ungdomar placerade på särskilda ungdomshem. För att lättare få kontakt med dessa socialsekreterare tog vi kontakt med chefer inom socialtjänsten för barn och unga. Syftet med detta tillvägagångssätt var att underlätta för oss att hitta socialsekreterare med den kompetens som vi efterfrågade. I kontakten med cheferna på socialtjänsterna insåg vi att kunskapen och erfarenheterna inom eftervården var betydligt mer begränsad än vad vi hade anat. Begränsningarna i kunskap och erfarenheter berodde på att ungdomar som placerats på särskilda ungdomshem är en mycket liten målgrupp i relation till övriga samhället vilket gör att många kommuner inte har några ungdomar placerade på de särskilda ungdomshemmen. Konsekvenserna av att kommunerna inte hade erfarenheter eller kunskaper av ungdomar placerade på särskilda ungdomshem, är en förklaring till varför intervjupersonerna blev så få. Med fler intervjupersoner kan vi se att studien kanske hade fått en bredare bild av hur socialsekreterare arbetar med eftervård. Våra intervjuer har ändå bidragit med viss kunskap då flera av intervjupersonerna uppgav liknande svar och arbetade utifrån liknande sätt i eftervården.

Som nämnt ovan var tanken att intervjua institutionspersonal samt socialsekreterare. Då vi utformade informationsbrevet och intervjuguiden, var de riktade till båda yrkesgrupperna. När vi sedan gjorde valet att enbart studera socialsekreterares erfarenheter av eftervård tog vi bort informationen riktad till institutionspersonerna i informationsbrevet samt frågorna i intervjuguiden. I utformningen av intervjuguiden använde vi vårt eget syfte och frågeställning för att formulera frågorna samt den förförståelsen vi hade fått under fördjupningen vid litteratursökningen. Vid reflektioner av studiens intervjuer, kan vi se att det hade varit till studiens fördel att ställa frågor utifrån ett kritiskt perspektiv, till exempel vilka brister som socialsekreterarna ser i sitt arbete och hur de i så fall arbetade med dem. Vi tänker också att i det kritiska perspektivet hade varit intressant att analysera hur institutionspersonal och socialsekreterare bedömer varandras arbetsinsatser gällande ansvar och samarbete.

Vi valde att använda oss av resilience och gräsrotsbyråkrati för att få en förståelse för vad som utmärker socialsekreterarnas arbete och hur insatser i eftervården gör att ungdomarna klarar

framgångar och motgångar. Resilience innefattar faktorer hos ungdomarna som gör det lättare för dem att utvecklas väl även om de utsätts för allvarliga risker (Inger & Borge 2012; Daniel 2008; Stein 2008; Andersson 2008). Vi har använt oss av resilience för att förstå hur samtliga ungdomar inte tar skada av svåra påfrestningar som de utsätts för i livet, bland annat att bli tvångsomhändertagen och placerad på ett särskilt ungdomshem. I teoriavsnittet uppger vi att det råder delade meningar om resilience är en teori, perspektiv eller begrepp. Begränsningarna i resilience har påverkat analysen då den beskriver ungdomarnas utveckling. I studien ville vi även få en förståelse för socialsekreterarnas arbete, vilket har gjort att vi valde att komplettera med teorin om gräsrotsbyråkrati. Gräsrotsbyråkrati förklarar den yrkesgrupp och de arbetsförhållanden som ställs inom den offentliga organisationen med fokus på rollen och handlingsfriheten (Johansson, 2007) som en socialsekreterare kan tänkas ha. Gräsrotsbyråkrati har använts för att förstå socialsekreterarnas handlingsfrihet och roll i eftervårdsarbetet med ungdomar. Vi anser att båda är relevanta teoretiska utgångspunkter att utgå ifrån då vi ville få förståelse för vad som utmärker socialarbetarnas eftervårdsarbete. Vi har tyckt att resilience och gräsrotsbyråkrati har varit intressanta och lämpliga för denna studie. Om andra teoretiska utgångspunkter hade valts hade eventuellt andra förklaringar och perspektiv kunnat identifieras i socialsekreterares eftervårdsarbete med ungdomar som lämnar särskilda ungdomshem.

6.3 Vidare forskning

Vid fördjupning av litteratursökning såg vi att forskningen inom eftervård för ungdomar som lämnar samhällsvården är begränsad med nyttillkomna kunskaper. I litteratursökningen fann vi även bristfällig forskning inom området i Sverige med ett fåtal forskare. Det finns forskning kring att ungdomar som lämnar vården är en utsatt grupp som har sämre livsvillkor i jämförelse med jämnåriga. Dock fanns det inte mycket forskning kring vad som främjar ungdomars möjligheter till att klara ett självständigt liv. Som vi har nämnt under bakgrundsavsnittet är detta en minoritet av alla placeringar då de flesta sker i familjehem. Detta område är betydelsefullt att forska vidare kring då dessa ungdomar är en mycket komplex målgrupp som behöver mycket stöd i eftervården. Sammantaget kan mer forskning kring detta ge socialsekreterarna kunskaper om på vilket sätt de kan arbeta tillsammans med ungdomar som lämnar särskilda ungdomshem och hur de kan främja ungdomars resilience.

7. Referenslista

Ahrne, G., & Eriksson-Zetterquist, U. (2015). Intervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder*. (s. 35-54). Liber AB: Stockholm.

Ahrne, G., & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder*. Malmö: Liber AB.

Almqvist, K., Broberg, A., & Tjus, T. (2003). *Klinisk Barnpsykologi: Utveckling på avvägar*. Stockholm: Natur och kultur.

Andersson, G. (2008). *Utsatt barndom – olika vuxenliv. Ett longitudinellt forskningsprojekt om barn i samhällsvård*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.

Andersson, G. (2013). Utvecklingsekologi och sociala problem. I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Perspektiv på sociala problem* (s. 202-214). Stockholm: Natur och Kultur Akademisk.

Andreasson, T. (2003). *Institutionsbehandling av ungdomar: vad säger forskningen?*. Gothia Fortbildning AB.

Andreassen, T., & Vinnerljung, B. (2015). Barn och unga i samhällets vård. Forskning om den sociala dygnsvården. I Forte (Red.), *Forskning i korthet 4*. Stockholm.

Biehal, N., & Wade, J. (1996). Looking Back, Looking Forward: Care Leavers, Families and Change. *Children and Youth Services Review*, 18, 425–445.

Brinkmann, S., & Kavle, S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (2. uppl.). Lund: Studentlitteratur AB.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (2. uppl.). Malmö: Liber.

Daniel, B. (2008). The concept of Resilience: Meddages for Residential Child Care. I A. Kendrick (Red.), *Residential Child Care: Prospects and Challenges* (s. 60-73). Jessica Kingsley Publisher.

Davidsson, B., & Patel, R. (2011). *Forskningsmetodikens grunder: Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Dixon, J. (2008). Young people leaving residential care: Experiences and outcomes. I A. Kendrick (Red.), *Residential Child Care: Prospects and Challenges* (s. 51-60). Jessica Kingsley Publisher.

Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24, 105-112.

Höjer, I., & Sjöblom, Y. (2009). Ungdomar i utsatta situationer och deras väg till självständighet. *Bilaga till betänkandet Lag om stöd och skydd för barn och unga (LBU)*. Stockholm: Fritzes.

Höjer, I., & Sjöblom, Y. (2010). Young people leaving care in Sweden. *Child and Family Social Work, 15*, 118-127.

Höjer, I., & Sjöblom, Y. (2011). Att stå på egna ben – om övergången från samhällsvård till vuxenliv. *Socialvetenskaplig tidskrift, 1*, 24-41.

Inger, A., & Borge, H. (2011). *Resiliens: risk och sund utveckling*. Lund: Studentlitteratur AB.

Jacobsen, D. I. (2007). *Förståelse, beskrivning och förklaring. Introduktion till samhällsvetenskaplig metod för hälsovård och socialt arbete*. Lund: Studentlitteratur AB.

Johansson, R. (2007). *Vid byråkratins gränser: om handlingsfrihetens organisatoriska begränsninga*. Arkiv förlag.

Lipsky, M. (2010). *Street-level bureaucrazy. Dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.

Matthews, S., & Sykes, S. (2012). *Exploring Health Priorities for Young People Leaving Care, Child Care in Practice, 18*, 393-407. doi: 10.1080/13575279.2012.717913

Ponnert, L. (2007). *Mellan klient och rättssystem. Tvångsvård av barn och unga ur socialsekreterares perspektiv*. (Doktorsavhandling, Lunds universitet, Institutionen för socialt arbete).

Sallnäs, M., & Vinnerljung, B. (2008). Into adulthood: a follow-up study of 718 young people who were placed in out-of-home care during their teens. *Child and Family Social Work, 13*, 144-155.

Sallnäs, M., & Vinnerljung, B. (2009). Samhällsvårdade ungdomar som vuxna. En uppföljande registerstudie. *Socionomens forsknings supplement, 24*, 31-43.

SFS (2001:453). Socialtjänstlag. Stockholm: Socialdepartementet.

SFS (1990:52). Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga. Stockholm: Socialdepartementet.

Shannon, D. (2011). *Follow-up of youths admitted to SiS youth care facilities 1997- 2001*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SiS).

Signs of safety. (2015). *Signs of safety*. Hämtad 9 juni, 2016, från <http://www.signsofsafety.net/signs-of-safety/>

Socialstyrelsen. (2015). *Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2014*. Stockholm: Socialstyrelsen.

Statens institutionsstyrelse. (2014). *Våra institutioner*. Hämtad 31 mars, 2016, från <http://www.stat-inst.se/vara-institutioner/>

Statens institutionsstyrelse. (2016). *Om SiS*. Hämtad 28 mars, 2016, från <http://www.stat-inst.se/om-sis/>

Stein, M. (2006a). Research review: Young people leaving care. *Child and Family. Social Work*, 11, 273-279.

Stein, M. (2006b). Young people aging out of care: The poverty of theory. *Children and Youth Services Review*, 28, 422-434.

Stein, M. (2008). Resilience and Young People Leaving Care. *Child Care in Practice*, 14, 35-44.

Stenström, N. (1998). *Utslussning och eftervård vid de särskilda ungdomshemmen*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse.

Vogel, M. A. (2012). *Särskilda ungdomshem och vårdkedjor: Om ungdomar, kön, klass och etnicitet*. (Doktorsavhandling, Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete).

Weitz, Y. S. (2011). *Ungas erfarenheter av skola, samhällsvård och vuxenblivande: En studie av fem livsberättelser*. (Doktorsavhandling, Stockholms universitet, Institutionen för socialt arbete).

Bilaga 1

Informationsbrev

Hej, NAMN

Våra namn är Matea Stanic och Mirela Zubic och vi läser sjätte terminen på socionomprogrammet på Hälsohögskolan i Jönköping. Vi skriver just nu vårt examensarbete där vårt syfte är att undersöka socialsekreterares erfarenheter av eftervård för LVU-placerade ungdomar på särskilda ungdomshem.

Vi vill gärna intervjua dig eftersom du i ditt yrke arbetar med ungdomar som varit eller är placerade på särskilda ungdomshem. Här nedan följer information som du behöver ha inför intervjun.

Vi kommer att intervjua socialsekreterare för att få en överblick på hur de arbetar med eftervård. Vi beräknar att intervjuerna kommer ta ca 45-60 minuter. Ert deltagande är frivilligt och ni kan välja att avbryta er medverkan. De uppgifter ni lämnar kommer att behandlas konfidentiellt och alla kommer vara anonyma i examensarbetet. Vi kommer att spela in hela intervjun och insamlad data kommer bara användas i vårt examensarbete.

Vi ser fram emot att träffa dig DAG MÅNAD KLOCKAN och ta del av dina erfarenheter.

Tack på förhand.

Med vänliga hälsningar,

Matea Stanic och Mirela Zubic

Bilaga 2

Intervjuguide

Introduktion:

Syfte: Vårt syfte är att undersöka institutionspersonal och socialsekreterares erfarenheter av utslussning och eftervård för LVU-placerade ungdomar på särskilda ungdomshem.

Tid: Ca 45-60 minuter

Information: Ert deltagande är frivilligt och ni kan välja att avbryta intervju när ni vill. Uppgifter ni lämnar kommer att behandlas konfidentiellt och ni kommer vara anonyma. Vi kommer att spela in hela intervjun och insamlad data kommer bara användas i vårt examensarbete.

Bakgrund:

- Titel?
- Hur många år har du varit yrkesverksam?
- Vilka är dina arbetsuppgifter?
- Hur länge har du arbetat med placerade barn och unga?

Begrepp:

- Finns det någon skillnad för dig mellan utslussning och eftervård?
- Vad är din roll vid utslussning och eftervårdprocessen?
- Vad tänker du att syftet med utslussning och eftervård?

Socialsekreteraren:

1. Hur många tvångsplacerade ungdomar har du haft placerade på SiS totalt? (uppskatta)
 - När var den senaste placeringen?
2. Hur ser eftervården ut för institutionsplacerade ungdomar i er kommun?
 - Vilka insatser erbjuds i eftervårdsprocessen för ungdomarna?
3. Erbjuds alla tvångsplacerade ungdomar eftervård?
 - Om inte, hur bedömer ni att de inte behöver eftervård?
4. Har ni utarbetade riktlinjer kring eftervård (och utslussning) som ni arbetar utefter?
5. När sker förberedelser för inledning och planering av utslussning och eftervård för ungdomen?
 - Hur ser samarbetet ut med institutionspersonal vid utslussning och eftervård?
 - Vem ansvarar för vad?
6. Vad anser du att institutionsplacerade ungdomar behöver ha hjälp med efter placering?
7. Vad brukar ungdomarna själva vilja ha hjälp med?
8. Hur såg eftervården ut för den ungdom du senast hade placerad? Hur såg arbetet ut i eftervårdsprocessen?
9. Vad anser du är ett lyckat eftervårdsarbete?
10. Vad är, enligt dig, de viktigaste faktorerna för ett lyckat eftervårdsarbete?

Avslutning:

- Utöver det vi har pratat om här, är det något mer du vill tillägga som vi inte har pratat om

Tack för din medverkan!